

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

**1500 – 1600 YILLARI ARASI DOĞU VE BATI
KIYAFETLERİNİN KIYASLANARAK İNCELENMESİ,
SENTEZLENEREK GÜNÜMÜZ MODASINA
UYARLANMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Selinay POYRAZ

İstanbul, 2022

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

**1500 – 1600 YILLARI ARASI DOĞU VE BATI
KIYAFETLERİNİN KIYASLANARAK İNCELENMESİ,
SENTEZLENEREK GÜNÜMÜZ MODASINA
UYARLANMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Selinay POYRAZ

Öğrenci No:

1955083007

0000-0003-2638-1000

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Alev ÇIRPICI

İstanbul, 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘ 1500 – 1600 Yılları Arası Doğu Ve Batı Kıyafetlerinin Kıyaslanarak İncelenmesi, Sentezlenerek Günümüz Modasına Uyarlanması’’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yaralandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 15/09/2022

Selinay POYRAZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

15/09/2022

Enstitümüz *Tekstil Tasarım* Anasanat Dalı *Tekstil ve Moda Tasarımı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 1955083007 numaralı *Selinay POYRAZ*'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*1500-1600 Yılları Arası Doğu Ve Batı Kıyafetlerinin Kıyaslanarak İncelenmesi, Sentezlenerek Günümüz Modasına Uyarlanması*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 24/05/2022 tarih ve 2021/21 sayılı toplantısında seçilen ve Ayazağa yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Al*** ÇI***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Es*** SA***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Ayşe Ga*** ÖN***
(Doğuş Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Selinay POYRAZ
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Alev ÇIRPICI
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2022
Alanı : Moda Tasarımı
Anahtar Kelimeler : Batı, Doğu, Giyim Tarzı

ÖZ

1500 – 1600 YILLARI ARASI DOĞU VE BATI KIYAFETLERİNİN KIYASLANARAK İNCELENMESİ, SENTEZLENEREK GÜNÜMÜZ MODASINA UYARLANMASI

1500 ve 1600' lü yıllar, dünyada çeşitli siyasal ve politik değişimlere tanık olmuş, özellikle Batı' da aydınlanma ve reform hareketlerinin yaşandığı, sosyal ve kültürel birçok alanda değişimlere yol açan önemli bir dönem olmuştur.

Batı Avrupası'nın 1500'lü yılların başında çeşitli yenilik ve reform hareketlerini başlatması ve özellikle Doğu toplumuna kıyasla yenilik ve değişimlere büyük bir istekle yönelme çabası, birçok alanda olduğu gibi giyim modasında da değişikliklerin önünü açmıştır. Diğer taraftan özellikle Batı Avrupası ve Osmanlı imparatorluğu arasındaki ticari ve siyasi ilişkiler ve aynı şekilde Uzak Doğu ülkelerine duyulan ilgi ve keşifsel yönelimler, Doğunun geleneksel tutuculuğuna inat azda olsa toplumların giyim kültüründe etkileşim göstermesini sağlayabilmiştir. Ancak Geleneksel ve muhafazakâr kıyafet tarzını sürdüren ve Doğu kültürünün bir parçası olan Osmanlı'da Batılılaşma hareketleri 17. yüzyıl ve devamında başlayabilmiş ve Uzak Doğu giyim tarzı ise bu durumdan neredeyse hiç etkilenmemiştir.

Bu çalışmada 1500 ve 1600 yıllarındaki Batı ve Doğu toplumunda benimsenen kıyafet tarzları araştırılmış ve birbiri arasında kıyaslama yapılarak kıyafetlerin benzer ve farklı yanları üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca; söz konusu dönemlerde kullanılan kıyafet tarzlarının günümüz kıyafetlerine uyarlanmasına dair örnek bir çalışma yapılmış ve günümüz modasına uyarlanabilirliği değerlendirilmiştir.

Name / Surname : Selinay POYRAZ
Supervisor : Dr. Lecturer Alev ÇIRPICI
Degree and Date : Master, 2022
Major : Fashion Design
Key Words : West, East, Clothing Style

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF EASTERN AND WEST CLOTHES BETWEEN 1500 – 1600 BY COMPARISON AND ADAPTATION TO CONTEMPORARY FASHION BY SYNTHESIS

The 1500s and 1600s witnessed various political and political changes in the world, and it was an important period that led to changes in many social and cultural areas, especially in the west, where enlightenment and reform movements were experienced. Western Europe's initiation of various innovation and reform movements at the beginning of the 1500s and the effort to turn to innovations and changes with great enthusiasm, especially compared to the eastern society, paved the way for changes in clothing fashion as in many other areas. On the other hand, especially the commercial and political relations between western Europe and the Ottoman Empire, as well as the interest and exploratory tendencies towards far eastern countries, have enabled societies to interact in clothing culture, albeit to a small extent, despite the traditional conservatism of the east. However, even in the Ottoman Empire, which continued the traditional and conservative dress style and was a part of the eastern culture, the westernization movements could start in the 17th century and later, and the Far East clothing style was hardly affected by this situation.

In this study, the clothing styles adopted in the western and eastern societies in 1500 and 1600 were researched and the similar and different aspects of the clothes were emphasized by making comparisons between each other. Also in the study; An exemplary study has been made on the adaptation of the clothing styles used in the mentioned periods to today's clothes and its adaptability to today's fashion has been evaluated.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ

ABSTRACT

RESİMLER LİSTESİ.....	iii
SÖZLÜK	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1500 ve 1600 YILLARINDA BATI KAVRAMI

1.1.Coğrafi Konum.....	4
1.2. Tarihsel Olaylar	5
1.3. Kıyafet Özellikleri.....	8
1.3.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı.....	11
1.3.2.Erkek Halk Kıyafet Tarzı.....	13
1.3.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı	16
1.3.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı	18

İKİNCİ BÖLÜM

1500 ve 1600 YILLARINDA DOĞU KAVRAMI

2.1. Coğrafi Konum (Doğu Anadolu)	20
2.1.1. Tarihsel Olaylar	21
2.1.2. Kıyafet Özellikleri	24
2.1.2.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı.....	28
2.1.2.2. Erkek Halk Kıyafet Tarzı.....	30
2.1.2.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı.....	32
2.1.2.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı.....	36
2.2. Coğrafi Konum (Uzak Doğu).....	38
2.2.1. Tarihsel Olaylar	39
2.2.2. Kıyafet Özellikleri	41

2.2.2.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı.....	43
2.2.2.2. Erkek Halk Kıyafet Tarzı.....	44
2.2.2.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı.....	45
2.2.2.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1500 ve 1600'LÜ YILLARA AİT BATI ve DOĞU KIYAFETLERİNİN KIYASLANMASI

3.1. Benzer Özellikler.....	47
3.2. Farklı Özellikler	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BATI ve DOĞU KIYAFETLERİNİN GÜNCEL OLARAK TASARLANMASI ve UYGULANMASI

4.1. Tasarım ve Uygulama	52
4.1.1 Tasarım	52
4.1.2. Uygulama.....	62
SONUÇ	66
KAYNAKÇA	69

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No

Resim 1: Nurembergli ev hanımı ve Venedikli Kadın	9
Resim 2: Erkek burjuva kıyafet tarzı (VIII Henry 1537)	11
Resim 3: Kırmızı başlıklı genç adam portresi	11
Resim 4: Erkek burjuvasına ait örnek kıyafetler (Büyükelçiler 1533).....	12
Resim 5: Orta sınıfa ait bir genç adamın portresi (1540).	14
Resim 6: Orta sınıf bir erkek kostümüne ait örnek (1571).	15
Resim 7: Çeşitli renk ve biçimlerde erkek yelek ve ceket modelleri (XVII. Yüzyıl) ..	16
Resim 8: Ruff yaka ve tekerlek etek modelinin sergilendiği bir tablo.....	17
Resim 9: Gabel başlıklı orta sınıf bir kadın portresi (1530)	19
Resim 10: 1500 ve 1600’lü yıllara ait gösterişli kaftan örnekleri	27
Resim 11: 1500 ve 1600’ lü yıllarda Osmanlı erkek burjuva tarzı.	29
Resim 12: Erkek halk kıyafetine ait alt sınıf ve orta sınıf örnekleri.	31
Resim 13: 1600’lü yıllarda Osmanlı’ da Anadolu’da yaşayan sivil giyimli bir erkek .	31
Resim 14: 1500 ve 1600 ‘ lü yılların burjuva kadınlarına ait giyim tarzı	35
Resim 15: 16.yüzyıl orta sınıf kadın halk kıyafetlerine ait örnekler	38
Resim 16: Uzak Doğuda kimono ve kuşak modelleri.....	42
Resim 17: Eski Çin geleneğine ait Hanfu ve Tangzhuang kıyafet modelleri.	43
Resim 18: Örnek bir erkek kimono modeli.	44
Resim 19: Geleneksel saray tarzı kadın kimonosu.....	45
Resim 20: Batı ve Doğu kadın kıyafet tarzına ait 2 örnek	48
Resim 21: Kanuni Sultan Süleyman ve Henry’ e ait kıyafet örnekleri	49
Resim 22: Esinlenilen eser.	53
Resim 23: Esinlenilen desen	53
Resim 24: Tasarımı yapılan kıyafet	53
Resim 25: Esinlenilen eser	54
Resim 26: Esinlenilen desen	54
Resim 27: Tasarımı yapılan kıyafet	54
Resim 28: Esinlenilen eser.	55
Resim 29: Esinlenilen desen.	55

Resim 30: Tasarımı yapılan kıyafet	55
Resim 31: Esinlenilen eser	56
Resim 32: Esinlenilen desen.	56
Resim 33: Tasarımı yapılan kıyafet.	56
Resim 34: Esinlenilen eser	57
Resim 35: Esinlenilen desen	57
Resim 36: Tasarımı yapılan kıyafet.....	57
Resim 37: Esinlenilen desen.....	58
Resim 38: Tasarımı yapılan kıyafet.....	58
Resim 39: Esinlenilen desen.....	59
Resim 40: Tasarımı yapılan kıyafet.....	59
Resim 41: Tasarımı yapılan kıyafet.....	60
Resim 42: Esinlenilen desen.....	61
Resim 43: Tasarımı yapılan kıyafet.....	61
Resim 44: Tasarımı yapılan kıyafet.....	62
Resim 45: Boyama işlemi.....	63
Resim 46: Boyama işlemi.....	63
Resim 47: Dikim işlemi.....	63
Resim 48: Tasarımı yapılan kıyafet.....	63
Resim 49: Dikim işlemi.....	64
Resim 50: Tasarımı yapılan kıyafet.....	64
Resim 51: Boyama işlemi.....	65
Resim 52: Ruff yaka dikimi.....	65
Resim 53: Kıyafet dikimi.....	65
Resim 54: Tasarımı yapılan kıyafet.....	65

SÖZLÜK

Dönem: Başı ve sonu belli ve bir özellik taşıyan zaman parçası.

Giyim: Giymek eylemi

Rönesans: Rönesans, kelime anlamıyla “yeniden doğuş” demektir. Avrupa’da Orta Çağ sonrasında; siyasi, kültürel, politik, bilim, sanat, mimari ve eğitim alanlarında bir yenilenmeye gidilmiştir. 14. yüzyıl ile 17. yüzyılı kapsayan bu yenilenme süreci de Rönesans dönemi olarak isimlendirilmiştir.

Tarz: Ediş, oluş, yapış, davranış biçimi, özelliği.

GİRİŞ

Giyinme ihtiyacı, İnsan hayatında sosyolojik ve psikolojik bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış, insanlığın var oluşunun ilk dönemlerinden bu yana yaşam boyunca gelişen ve değişen bir süreç içerisinde günümüze kadar gelmiştir. Özellikle sosyallik kavramının insan hayatına yerleşmesi ile beraber toplu yaşamın gereği olan süslenme ve dış etkilere korunma ihtiyacı kıyafet anlayışındaki farklılıkları daha da geliştirmiştir. Başlangıçta fiziksel korunma amacıyla ihtiyaç duyulan giyim, zamanla hayata dair tüm olgulardan (kültürel, sosyal ve ekonomik) etkilenmiş ve sonuç olarak da çeşitli kumaş, kalite ve farklı renk seçenekleriyle varlığını günümüze kadar kıyafet kavramı olarak da sürdürmüştür.

Giysi kelimesinin, insanın örtünmesi ve korunması amaçlı kullanıldığını düşündüğümüzde aslında kıyafet kelimesinin de; farklı durumlar için kullanılan özellikli giysiler olduğunu bilmemiz doğru olacaktır. Giysi; iklim, sağlık ya da tekstil sektöründeki yeniliklerle değişkenlik gösterirken, kıyafet ise dini inançlar, estetik kaygılar, kişisel statülerin yansıması olan sosyal durumların değişkenliği ile ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun, salt giyinmek için başlamış olan örtünme serüveni, yüzyıllar boyunca insanın kendisini farklı ifade etme isteği için kullanılan kostümle bütünleşerek devam etmiş, zaman içerisinde iki kelime aynı anlamda kullanılmış ancak daha sonra kıyafetin farklı amaçlar için kullanılan bir örtünme şekli olduğu ortaya çıkmıştır. İlkçağlardan itibaren, duvar resimleriyle başlayan betimlemelerden, Romanesk Dönemde yapılan mozaiklere kadar giysinin tarih boyunca değişimi gözlemlenmiş, ileriki yüzyıllarda ressamların tabloları kıyafetle ilgili kitaplarına kaynak oluşturabilecek şekilde arşivlenmiştir.

Bugün çağın uygarlık anlayışına bağlı olarak gelişen çeşitli kıyafet tarz ve stilleri, aslında insanın varlığını tamamlayabildiği temel bir gereksinim maddesi halini almıştır. Bu durum aslında, giyimin sadece işlevsel bir ihtiyaç değil aynı zamanda sosyal ve psikolojik açıdan da insan yaşamında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan giyim de çeşitli unsurlardan etkilenmiştir. Toplumların kıyafetlerini etkileyen diğer durumlar arasında, milletlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler de yer almıştır.

Her medeniyetin ardından gelen diğer bir medeniyet miras olarak giyim kuşamlarıyla ilgili miraslar bırakıyorlardı. Milletlerin sosyo - kültürel yapısı, politik yapısı, ekonomik durumu gibi diğer etkenler de kıyafetlerdeki değişimi etkileyen diğer unsurlardır. Zamanla bu değişim gözle görünür şekilde hızlandı ve yayılmaya devam etmiştir. Bu sürecin hızlanmasında savaşlar, teknolojik gelişmeler ve ticaret önemli bir etkidir. Aynı şekilde sosyo - kültürel gelişim ve değişimlerden etkilenen Doğu ve Batı'nın kıyafet anlayışı da, çok eski tarihlerden bu yana kendine özgü hayat tarzı ve kültürel anlayışı ile yoğrulmuş, özellikle Doğu kıyafet kültüründe olduğu gibi egzotik ve geleneksel bir görünümü barındırabilen çoğunlukla Batı giyim tarzındaki gibi de çağın önemli siyasi ve politik gelişmelerinden etkilenebilen kıyafet anlayışlarını içinde barındırmıştır. Örneğin; 1500 ve 1600 yıllarındaki Batı kültürü kıyafet tarzları, o dönemin çeşitli reform ve ıslah hareketlerinden doğrudan etkilenmiştir. Özellikle Rönesans döneminde ortaya atılan çağdaşlık ve özgürlük düşünceleri, Batı giyim tarzının değişim ivmesinin artmasının önünü açmıştır. Başlangıçta Roma, Floransa ve Venedik' te başlayan bu aydınlanma süreci daha sonraları Avrupa'nın her köşesinde etkili olmaya başlamıştır. 1400'lerden 1600'lere kadar uzanan bu dönemde edebiyat, bilim, sanat, din ve siyaset alanındaki gelişmeler aynı zamanda modayı ve alışlagelen kıyafet tarzlarını da etkilemiştir. Kıyafetler sıradan kalıplardan kurtulmuş, kadınlar ve erkekler için zevk ve tercihlerini ortaya koyabilecekleri bir değişim rüzgarı başlamıştır. Özellikle saray mensupları Rönesans döneminin moda ikonu haline gelirken bu dönem aynı zamanda öz benliğin, vücudun güzelliğinin kabul edilmeye başlandığı bir dönem olmuş, giyinmeye ve modaya verilen önem artmıştır”.

Aydınlanma çağının başladığı 1500' lü yılların başından itibaren kadın kıyafetleri vücut hatlarını örten ve bir yapıdan ve gösterişsiz bir görünümünden hızla uzaklaşmaya başlamış hatta kadın vücudunu biçimlendirmek için tasarlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda elbiseler düşük “V” şeklindeki bel yerini ön plana çıkarırken, dar korseler ve “stomacher” (korsaj) adı verilen sert üçgen parçalar ise beli ve karnı sarmıştır. Günümüzde bile kullanılan balen ve korseler bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan Doğu giyim tarzı her şeye rağmen gelenekselliğini koruyabilmiş zerafetini kendine has desenleri süslemeleri ve renkleriyle sürdürmüştür. Örneğin Osmanlı Türk kültüründe giyim toplumun farklı kesimleri için farklı giyilen bir tarz olmuş, her bir kesim kendi için de ayrı bir çizgi oluşturmıştır. Batı’ da kadınlar için tercih edilmeyen pantolon ve şalvar gibi giyim tarzları Osmanlı Türk toplumunda tercih edilmiştir. Aydınlanma çağındaki yeni gelişmelerin etkisinde kalan Batı giyim tarzından etkilenmeyen, geleneksel ve egzotik giyim tarzını kendine has giyimiyle koruyan Orta Asya ve Uzak Doğu toplumu da çeşitli renk ve stillerdeki kıyafet anlayışını Anadolu ve Batı toplumunda olduğu gibi toplumun her kesimi için ayırt edici tarzları ile benimsemişlerdir.

Bu bilgilerden ilham alarak hazırlanan bu tez çalışmasında; 1500 ve 1600 yılları arasında Doğu ve Batı toplumunun benimsediği ve giydiği kıyafetler araştırılmış, tespit edilmiş ve kıyafetlerin kendi aralarında kıyaslaması yapılmıştır. Çalışma o dönemlerde tarz olan kıyafet çeşitlerini her yönüyle ele almış ve günümüz kıyafet stilleriyle sentezlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda söz konusu dönemlere ait elde edilen tarihsel bilgilerin yanında çalışmada kıyafetlere ait çeşitli görsel unsurlara da ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Çalışmada kullanılan görseller çeşitli kataloglardan, gravürlerden elde edilmiş ve tezin içinde kaynak olarak gösterilmiştir. Ayrıca; çalışmanın sonuç kısmında söz konusu dönemlere ait kıyafet çeşitleri kullanılmış ve günümüz kıyafetleri ile sentezlenmek suretiyle yeni bir giyim tarzı oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1500 ve 1600 YILLARINDA BATI KAVRAMI

Bu yıllardaki Batı kavramı akla Rönesans ve reform hareketlerini, orta çağın geride bırakılma çabaları ve yeniliği zorlayan düşünce akımlarının oluşumunu ve tabiki günümüz Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamını içerisine alan olabildiğince geniş bir yaşayış ve kültür kavramını beraberinde getirmektedir (Ok, 2016, 235-250).

Rönesans (yeniden doğuş) akımının ilerlemesi ve tüm Avrupa'ya yayılması ile beraber Özellikle de demokrasi ve düşünce özgürlüğü kavramlarının hümanizmi önemli ölçüde geliştirdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda söz konusu yenilikçi akımların gelişmesi ile beraber Avrupa dünyasında başlayan ve insan varlığının tüm düşünce yapısına yayılma imkânı bulan Batı anlayışı ve kavramı, günümüzde bile adı anılınca, bilim ve sanat başta olmak üzere hem siyasi hem de daha pek çok farklı alanda yenilik ve gelişim anlamlarını akla getiren bir kavram olmuştur (Ok, 2016, 235-250).

1.1.Coğrafi Konum

Konum ve yer olarak günümüz Avrupa yarımadası ve kıtası ile aynı olan Batı' nın, coğrafi mevcudiyeti; güney, kuzey, doğu ve batı olmak üzere 4 yöne ayrılabilmekte okyanus ve denizlere sınırlarının yer aldığı, birçok ada ve yarımadaları içinde barındıran günümüz Avrupa ülkelerinden oluşmaktaydı.

Aydınlanma çağının ilk olarak başladığı ülke olan başta İtalya olmak üzere, Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, Portekiz, Avusturya, Hollanda ve İsviçre, Avrupa yarımadasında yer alan ve hala mevcudiyetini günümüze kadar sürdüren Batı' nın siyasi, ekonomik, politik, bilim, sanat ve kültürel alanda gelişmiş en güçlü ülkeleridir. Avrupa kıtasında yer alan söz konusu ülkeler, 1500 ve 1600'lü yıllarda olduğu gibi günümüzde de hala Batı kültürünün önemli ve güçlü temsilcileri olarak yerini almaktadır.

1.2. Tarihsel Olaylar

17. yüzyıl ve 18. yüzyılda Avrupa’da yaşanan değişikliklere baktığımızda çok farklı bir dönemle karşılaşırız. 16. yüzyılda mezhep savaşları ve anlaşmazlıklarını geride bırakan Avrupa devletleri 17. yüzyılda özellikle askeri alanda bir atılım yaşayarak kıtalararası sömürgeler elde etmeye başlamıştır. Mutlak bir İmparatorluk olarak yönetilen Fransa bu dönemde 14. Louis yönetiminde yaklaşık 60 yıl süre ile bir atılım yaşamıştır. Ancak bu gelişmeler toplumsal tabana aynı oranda yansımadığından dolayı bir kargaşa başlamış ve 18. yüzyılın sonunda bütün dünyayı sarsan Fransız İhtilali yaşanmıştır. 16. yüzyılda Avrupa’nın en kuvvetli bir devleti olan ve dünyanın en büyük sömürge imparatorluğuna sahip bulunan İspanya, 17. yüzyıldan başlamak üzere zayıflamıştır. Avrupa karşısındaki üstünlüğünü Fransa ve İngiltere’ye kaptıran İspanya, sömürgelerinin bir kısmını da bu iki devlete vermek zorunda kalmıştır. 18. yüzyıl ise İspanya’nın artık Avrupa’nın üst düzey devletleri arasından çekildiği bir dönem olmuştur. (Ünal, 2019, 15-21).

17. yüzyılda Avusturya’ya baktığımızda ise Balkanlar’dan Akdeniz’e yoğun bir güç mücadelesi yaşayan bir İmparatorluk görürüz. Bu sayede özellikle Orta Avrupa’da üstün bir konuma yerleşmiş olan Avusturya, birliğini sağlayan ve teknik gelişmeleri takip eden Prusya’nın gölgesinde kalmaya başlayarak 18. yüzyıldan itibaren zayıflamaya başlamıştır. 16. yüzyıldan itibaren kuvvetlenmeye başlayan Rusya, 17. yüzyılda Romanov soyunun işbaşına geçmesiyle daha ziyade güçlenmiştir (Yavuz Sultan Selim Devri (1517). Ünal, 2019: 6-7). Önce doğu yönünde bir gelişme gösteren Rusya, Volga ve Ural boylarındaki Türk hanlıklarını kendisine bağladı. 18.yüzyılın sonunda ise Avrupa’nın en kuvvetli bir devleti haline geldi. Osmanlılardan Kırım’ı alarak Karadeniz’e çıktığı gibi, Lehistan’ı da Avusturya ve Prusya ile birlikte paylaşarak Orta Avrupa ve Balkanlara doğru genişlemeye başladı. (Ünal, 2019, 16-21).

1500’ lü yılların başlarında vuku bulan ve 1600’ lü yılların sonlarına kadar varlığını geliştirerek sürdüren Rönesans (Yeniden Doğuş) dönemi, bu yıllarda yaşanan en önemli tarihsel olay olarak yerini almış, Orta Çağ ve reformasyon arasındaki tarihi bir dönem olarak bilinmektedir.

Aydınlanma dönemi olarak da bilinen Rönesans, 16. yüzyıl İtalya'sında Batı ile klasik antik dönem arasında bilim, sanat, felsefe ve mimarlıkta köprünün tekrar kurulmasını sağlayan, Antik Yunan döneminin önemli düşünür ve filozoflarının çalışmalarının ele alındığı, uygulamalı ve deneysel düşüncelerin canlandığı, matbaanın bulunmasıyla da bilginin geniş kitlelerle paylaşımının arttığı ve önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur.

Bu dönem aynı zamanda, uzun zamandır kilise baskısı ve engüziyon mahkemelerinin baskısıyla geri kalmış olan Avrupa'nın ticaret ve coğrafi keşiflerin etkisi ile yükselişin öncüsü olmuştur. Söz konusu dönemde klasik öğrenmenin ve bilimin antik metinlerinin tekrar keşif edilmesiyle, genel anlamda Avrupalılık kültürü yeniden doğmuş, Raphael Sanzio ve Michelangelo gibi birçok sanatçı Batı kültüründe önemli eserler vermiştir (Ok, 2016, 235-250).

Özellikle bilim, sanat ve edebiyat alanında öncü düşünür, sanatçı ve bilim adamlarının yetiştiği bu yıllarda, günümüzde hala varlığını sürdüren ünlü eserler insanlığın hizmetine sunulmuştur. İtalyan fikir adamı ve yazarlarından Niccolo Machiavelli (1469-1531), Tasso (1544-1595) önemli eserler vermiş bunlardan Machiavel Prens adlı eseri ile meşhur olmuştur. Aynı şekilde ressamlar arasında Rafael (1483-1520), hem heykeltıraş ve mimar hem de edebiyatçı olan Leonardo Da Vinci (1452-1519), ve Mikelanj (1475-1564) bu tarihlerde İtalya'da yaşamış önemli sanatçılardır. Özellikle edebiyat ve düşünce alanlarında İtalya'yı geçen Fransa'da; Ronsard (1525-1585), Montaigne (1533-1592), Rabelais (1495-1555), mimarlıkta Louvre Saray'ını yapan Pierre Lescot, Tuileris Saray'ını yapan Jean Bullant, resimde de François Clouet bu dönemde yetişmiş ve çok önemli eserler vermiş sanatçı ve düşünürlerdir (Wikipedia Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 13.04.2022).

Bu yıllarda Batı' da yaşanan diğer önemli tarihsel olaylar ise; Avrupa'nın kilise baskısından kurtulup modernleşme çağına geçmesi, Skolastik görüşün yıkılıp bilimsel görüşün benimsenmesi, bilim ve teknikte önemli gelişmelerin hızlanması, matbaa ve kâğıdın gelişmesi ile bilimin daha da yaygınlaşması şeklinde olmuştur.

Batı Avrupası'nı da 1600'lü yıllardan sonra yaşanan önemli tarihsel olaylardan biri de otuz yıl savaşları olmuştur. Diğer adı mezhep savaşları olarak da geçen bu savaşlar, adından da anlaşılacağı üzere otuz yıl sürmüştür (1618-1648).

Söz konusu savaşların ortaya çıkmasının sebebi, kutsal Roma İmparatorluğu ile İspanya krallığının ortak bir amaçla birleşerek, Protestanlığı ortadan kaldırmak istemesi ve bu sebeple de protestan mezhebinden olanlara savaş açmak istemesi olmuştur. Bu savaşların sonunda Kutsal-Roma Germen İmparatorluğu ve İspanya Krallığı, Protestan ülkeler olan Fransa, Danimarka, Hollanda ve İsveç karşısında yenilgiye uğradı ve aralarında Vastefalya Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma sonrasında Avrupalılar mezhep seçme özgürlüğü elde etmişlerdir. İsveç, Norveç ve Danimarka protestan mezhebini seçerken, İskoçlar Kalvenizm'i ve Mandalılar da Katolizm' i seçmiştir. İngiltere bu savaşlara katılmamış güç kaybetmiş ve sömürgelerini de yitirmiştir. (Himam, 2013, 107-108).

Bu yıllarda Batı için çok önemli tarihsel olayların bazıları da Kraliçe 1. Elizabeth zamanında yaşanmıştır. İngiltere için kraliçe 1.Elizabeth dönemi; kraliçenin 1558'te tahta çıkmasıyla başlayan ve 1603'te ölümüyle sona eren dönemi belirtir ve çoğunlukla İngiltere tarihinin altın çağı olarak adlandırılır. Dönem, İngiliz Rönesansı' nın zirveye ulaştığı ve İngiliz şiirinin, müziğinin ve edebiyatının geliştiği bir dönemdi. Bu dönemde Elizabeth dönemi tiyatrosu, ve William Shakespeare başta olmak üzere çoğu oyun yazarının, tiyatroyu eski İngiliz tarzının zincirlerinden kurtarmasıyla beraber önemli bir seviye yakaladı. Bu dönem aynı zamanda coğrafi keşifler'in yoğun olduğu bir dönemdi ve pusulanın icat edilmesiyle beraber dünya'nın daha önce bilinmeyen yerlerine yolculuk yapılıyordu. İngiltere'de de Reform'un, özellikle İspanyol Kralının yenilgi yaşamasından sonra, halk tarafından kabul edilmeye başlandığı bir dönemdi. Elizabeth dönemi, aynı zamanda İngiltere'nin İskoçya'yla birleşmesi ve daha önce ayrı bir krallık olduğu dönemin de son bulması ile bilinmektedir. Bu parlak dönem boyunca, İngiltere'de merkezi otorite sağlanmış ve ülke iyi örgütlenerek aynı zamanda etkin bir hükûmet tarafından yönetilmiştir. Aynı şekilde İngiltere bu dönemde ekonomik açıdan, yeni gelişmekte olan trans-Atlantik ticaretinden de çok yarar sağlamıştır (Himam, 2013, 107-108).

1.3. Kıyafet Özellikleri

Batı' nın kıyafet tarzı ve özelliklerinin belirlenmesinde Avrupa resim sanatının incelenmesi ile beraber, yüzyıllar boyunca kostüm tarihine kaynaklık edebilecek birçok eserden faydalanma imkânı sağlanmaktadır. Bu eserler sayesinde insanlık tarihinin sonraki yıllarına ışık tutacak yaşama dair enstanteneler gözlemlenirken, aynı zamanda giyim stilleriyle ilgili de çok sayıda bilgi elde edilebilmektedir. Örneğin saray çevresi yaşantısı, çeşitli tören ve ayinler, halkın günlük yaşamı gibi birçok konuya yer verilen bu resimler incelendiğinde elde edilen detayların, dönemin giyilen kostümlerine ait de bilgiler verdiğini görmek mümkündür. Özellikle Rönesans Döneminin ünlü ressamlarına ait resimlerin, dönemin kıyafet tarzı ile ilgili 1600'lü yılların sonuna kadar geniş bir tarih aralığında bilgi verdiğini görebilmekteyiz. (Boucher, 1966, 223).

Batı kıyafet tarzına bakıldığında genel olarak, yaşanan bölgeye ve şehirlere ait farklı stillerin uygulandığı görülmektedir. Örneğin döneme ait stiller arasındaki farklılıklara işaret eden Albert Dürer'e ait "Nurembergli Ev Kadını" ve Venedikli Kadın" tablosunda resmettiği giysilerde bu özelliği görmek mümkündür (Laver, 1996, 75). Resme dikkat edildiğinde Kuzey'li kadına ait giysisinin kollarının oldukça dar ve sıkı bir biçimde vücuda oturduğu, Venedikli kadının ise kollarının dışa doğru şişkin olduğunu ve İtalyan elbise stiline giyindiğini görebilmekteyiz. Söz konusu kıyafetlerin kollarının genellikle takılıp çıkarılabilen ve üzeri ağırlıklı olarak gümüş veya altın iplerle süslü kumaşlardan oluştuğunu görmek mümkündür. Bu anlamda verilen kıyafet özelliklerinden yola çıkarak örneğin kuzey batı giyim tarzında güneşe oranla kapalılığın hâkim olduğunu söyleyebiliriz (Laver, 1996, 52-56).

Resim 1: Nuremberg’li ev hanımı ve Venedikli Kadın

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Kıyafet özelliklerine bakıldığında İtalyan stili ve Kuzey Avrupa stiline birbirinden bu kadar farklı gelişmiş olmasında dikkat çeken bir diğer ayrıntı; İtalya’nın kıyafet tarzındaki kumaş ve renklerinde çok fazla seçeneğin olması ve özellikle ipek yolu aracılığıyla Çin’den gelen pahalı kumaşların, bir ticaret merkezi olan Venedik’e kadar gelmesiydi. Bu sayede Batı ve Doğu kıyafet kültürünün birbirini etkileme durumu da söz konusu olmuştur.

Batı kıyafet tarzında 1540’lara kadar özellikle Almanların parlak renkleri ve şatafatlı formları hâkim durumdayken, sonraki yıllardan itibaren ise İspanyolların etkisiyle kasvetli renkler ve vücudu saran formlar ortaya çıkmış ve yerini İspanyol tarzına bırakmıştır. Bu yıllardan itibaren, İspanyol etkisi, kendine has renk seçenekleri ile beraber kumaş kesimlerinde de etkisini göstermiştir. Örneğin; Trunk hose adlı pantolon tarzı, balon pantolon şeklinde tasarlanmış, içine at kılı pamuk ya da keten gibi malzemelerle dolgu yapılan içi kırıktık, dönemin en gösterişli ve tercih edilen modeli olmuştur (Rosamond, 2005, 57).

Rönesans kostüm tasarımında dikkat çeken diğer bir kıyafet tarzı da Elizabeth dönemini kapsamaktadır. Kraliçe Elizabeth’in 1558-1603 arasındaki hükümdarlığını kapsar. Kral VIII Henry ve Ann Boleyn’in kızı olan Elizabeth, dünyanın en ünlü monarklarından biridir.

Elizabeth devrinin kıyafet tarzı ve stili karakteristik ve dikkat çekici olmasıyla rahatlıkla ayırt edilebilir ve tarihi elbiseler tasarlayan isimler arasında oldukça göz önünde idi. Tıpkı Orta Çağ'daki gibi kıyafet oluşturmak için kullanılan kumaşlar Elizabeth döneminde de yün ve ketendi.

Elit kesimlerce giyilen kıyafetlerde ipek, pamuk gibi ithal kumaşlar da kullanılmaya başlandı. Burjuva kesiminin giydiği kıyafetler kumaşları, dokumaları ve işlemleri ile halktan sıradan sınıflara ilham oldu ve ekonomik statüleri iyileştikçe ya da yasalar izin ettikçe onlar da giyim kuşamlarına bu detaylar noktasında özen göstermeye başladı. Elizabeth devrinde giyilen kıyafetler günümüzde dikkat çekici son derece ağır ve üzerinde fazla uğraşılmış olarak görünse de bu ağırlığın sebebi aslında o dönemde İngiltere'de ve kuzey Avrupa'da Mini Buz Çağı denilen soğukların olmasından kaynaklıydı. Dolayısıyla bu ağırlık bir zorunluluktan ve yine de fazlasıyla romantik ve güzel göründükleri de inkâr edilemezdi. Elizabeth dönemi modasının en karakteristik parçası, abartılı fırfırlı yakalardı.

Dönemin en yaygın kumaşları arasında keten ve yün vardı. Tıpkı Orta Çağ'da olduğu gibi, insanlar keteni tenlerine en yakın olan iç kıyafetlerinde kullanıyordu. Rahatlığı ile bilinen ve çok rahat olduğu söylenen keten kumaşlar Kenevir bitkisinden üretilmekte idi. Keten aynı şekilde daha çok insanların kıyafetlerini yıkadıkları zamanlarda yıkama kolaylığı sağlaması ve yıkandıkça da yumuşama özelliği vermesi ile öne çıkıyordu. Elizabeth döneminde lüks olarak kabul gören kıyafetler ise kraliyet ailesi ve soylulardan oluşan burjuva kesimi tarafından giyiliyordu. Söz konusu kıyafetlerde yün ve ketenin yanı sıra ipek, saten, kadife, damasko ve tafta kullanılmakta idi. İnce ketenler çeşitli işlemlerden geçirilebiliyordu. Örneğin güneşte ağartılıyor, işlenebiliyor veya ahşap bir baskı sayesinde desenlenebiliyordu. Uygulanan bu işlemler arasında örgü, dantel, kurdele, kıymetli taşlar ve inciler de yer alıyordu.

Aynı şekilde yine bu dönemde daha önceleri yaka bölgesinin toplanmasıyla boyunda sade bir fırfır oluşurken sonrasında ise yakalar takılıp çıkarılabilen ayrı parçalar olarak tasarlanmış ve sonunda tellerle desteklenmeye başlanmıştı. Genellikle dantelden ve işlemeli ketenden tasarımı yapılan yakalarla uyum gösteren manşetler de güzel bir görünüm sergilemekteydi. (Boucher, 1966, 236).

1.3.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı

1500 ve 1600' lerin erkek burjuvasına ait kıyafet özellikleri, sıradan halkın giyim tarzından oldukça farklı oluşunu belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Özellikle de asilzadelerin zenginliğini ortaya çıkarmaya çalışan ve bu amaçla da giysinin kumaşını kapatacak kadar değerli taşların süsleme sebebiyle kullanıldığını görmek mümkündür. Aynı şekilde kıyafetler üzerinde söz konusu süslemelerin yanında Rönesans döneminin en değerli rengi olan kırmızı ve morun mümkün olduğunca sık kullanıldığını da görmek mümkündür.

Rönesans döneminin erkek burjuva kıyafetlerinde esas vurgu omuzlarda ve göğüsteydi. Erkekler dize uzanan, belde kemerlenen ve göğüste kabartılan tunikler giyiyordu. Şapka olarak düz ve geniş modeller tercih ediliyordu. Gömlekler bileklerde ve yakada toplanıp büzülüyordu. Ancak dönemin sonlarına doğru kısa, bacakları ortaya çıkaran balkabağı şeklinde formlar korse ile desteklenmeye başlandı. Erkekler de kadınlar gibi V-şeklinde bel kesimleri benimsediler. Takılan kısa pelerinler tüylerle süsleniyordu. Fırfırlı yakalar ve onlarla uyumlu bileklikler zaruriydi.

Resim 2: Erkek burjuva kıyafet tarzı

Resim 3: Kırmızı başlıklı genç adam portresi.

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Soldaki ilk resimde, bir saray çevresinde yaşayan erkeğe ait kıyafette, altın ipliklerle yapılmış işlemelerin ve mücevherlerle yapılmış aşırı süslülüğün, kürk, tafta ve kadifenin kullanımını görmekteyiz. Elbisedeki kare formlar ve omuzlardaki yatay görünümün detaylarının ihtişamı ve kudreti vurguladığı bildirilmektedir. Sol resimde Rönesans'ın renkleri olan altın, siyah ve bejin dengeli biçimde kullanılması, elbiseye altın sırmalarla işlenmiş motiflerin ve yakada kullanılan altın iplerle örülmüş “Partlet” adlı parçayla yapılan desteklenmelerin olduğunu görmekteyiz.

Titian'a ait “Kırmızı Başlıklı Genç Adam” ın yer aldığı sağdaki resme baktığımızda ise Rönesans döneminde oldukça sık kullanılan kırmızının, kumaş malzemesi olarak kullanılan kürkün ve daha çok aksesuar olarak kullanıldığı görülen eldivenin bir arada bulunduğu bir kıyafet tarzı görülmektedir. Kırmızı rengin pek çok Rönesans ressamına ilham kaynağı olduğu bilinmekle beraber, Holbein'e ait tabloların çoğunda da burjuva erkekleri resmedilirken kırmızının hemen hemen her tonunu kullandığını görmek mümkündür.

Resim 4: Erkek burjuvasına ait örnek kıyafetler (“Büyükelçiler” 1533).

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Holbein'e ait dönemin Büyükelçilerini resimleyen bir başka tablosunda İngiltere'de yaşayan Fransa elçisi Jean De Dinteville ve aynı zamanda arkadaşı olan elçi ve piskopos Georges De Selve'nin giysilerinde, dönemin iki önemli erkek cüppesinin örneklerini görmekteyiz. Sol tarafta ayakta duran Jean De Dinteville'e ait kadifeden

yapılmış, kenarında kürk olan Schaubé'si ve saten kıyafetiyle zengin ve başarılı bir aristokrat görüntüsü verilirken Piskoposun Schaubé'si ise uzunluğu yere kadar inen ve kenarları kürkle kaplı olan modern görünümlü bir kıyafet sergilemektedir (Dönmez, 2015, 123-136).

1.3.2. Erkek Halk Kıyafet Tarzı

Erkek halka ait kıyafetler, saray halkı ve burjuvaya ait kıyafetlerden çok farklıydı; özellikle zengin yurttaşları betimleyen kolsuz bir üst giysi olan Schaubé dönemin karakteristik çizgilerini oluşturmaktaydı. Cüppeyi andıran bu giysinin, nadiren arka tarafından boşlukta sarkan kollu hali de kullanılmaktaydı. Diğer taraftan İspanyol ressamlarının yapıtlarında karşımıza çıkan ve Trunk Hose (balon pantolon) olarak bilinen bir diğer Batı kıyafet tarzı da, hızlıca yayılmaya başlamış ve bu yıllarda moda olmuştur. Bu pantolonların kombinlenmesi amacıyla üzerine giyilen ceketler kısalarak Doublet / Pourpoint adlarıyla kullanılan bir kostüm halini almıştır.

Belden aşağısı açık olan söz konusu ceketler iç gömleklerin üzerine giyilmekte, erkeklerin pantolon üzerine taktıkları, Codpiece adlı kumaş parçası ile de cinsel organının korunması amaçlanmaktaydı. Aynı şekilde erkek yurttaşlar tarafından çok giyilen Doublet'ler de kolları çıkarılabilen ve bağlantı noktaları, yarım ay şeklinde bir apoletle kapatılan ceketler türleri arasındaydı. Söz konusu ceketlerin kolları bilek kısmında daralacak şekilde kabartılırken, göğüs kısmında ise, pamuk ve at kılından yararlanmak suretiyle hazırlanan yalancı bir şişkinlik elde edilirdi. Şişkinliği giysinin üst kısmına yapılan ve bel kısmına doğru azaltılan, gösteriş arz eden bu kabartma tarzları özellikle de ceket ve pantolonlara yapılırdı (Boucher, 1966, 220-228).

Resim 5: Orta sınıfa ait bir genç adamın portresi (1540).

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Erkek halk kategorisinde orta sınıfı oluşturan Bronzino'nun resimlediği bir genç adama ait portre çalışmasında siyah kostümlü genç bir erkek görülmektedir (Resim 5). Resimde görüldüğü gibi 1500' lü yıllarda moda olan Şeytan Pencere adlı verev yarıklar, satenden yapılmış ceketin üzerinde motiflenmiş vaziyette görülmektedir. Kıyafet tarzında dikkat çeken diğer ayrıntı da ceketin yaka kısmından kırma dantellerin çıkmasıdır. İspanyol moda tarzıyla bilinen bu yaka tarzı aynı zamanda ileriki dönemlerde Ruff yakanın ortaya çıkmasına sebep olan bir yaka modeli olacaktır.

Resim 6: Orta sınıf bir erkek kostümüne ait örnek (1571).

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Bu tarihlerde yaşayan ünlü ressamlardan biri olan Giovanni Batista Moroni de dönemin erkek yurttaşlarına ait kostüm detaylarıyla ilgili önemli bir detay vermiştir (Resim 6). Özellikle erkek halk sınıfına ait çalışmalar yapmış olan ressamın eserindeki detaylara bakıldığında; resimde erkek bir terzinin üzerinde bulunan ceketin, küçük Şeytan Penceresi adlı yarıklarla süslendiğini, aynı zamanda yaka ve kol ağzlarının ise kırma dantellerle desenlendiğini görebilmekteyiz. Aynı şekilde erkeğin belindeki kılıç kemeri ve balon pantolonu ve pantolonun diğer bir parçası olan Codpiece adlı parça da dönemin en çok göze çarpan erkek kostüm stiline ait özelliklerinden olmuştur (Boucher,1966, 220-228).

Resim 7: Çeşitli renk ve biçimlerde erkek yelek ve ceket modelleri

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/367324913329898392/> (Erişim Tarihi: 16/01/2022).

Diğer taraftan Batı tarzına ait moda, 17. yüzyıl boyunca da değişerek devam etmeyi sürdürmüştür. Dönemin kadın kıyafetlerinde olduğu gibi erkek kıyafetlerinde bile genelde sadelik değil, işlemeler, volanlar, danteller, fiyonklar, ve kurdelelerin ağırlıklı olarak yer aldığı kıyafet tarzları tercih edilmiştir. Dönemin ilerleyen zamanlarında Erkeklerde 1670'lerden sonra erkeklerde her iki kıyafet modeli de dize kadar gelebilen ve yakasız olan yelek ve ceketler moda olmuştur. Ceketlerde kollar düz tercih edilirken ayrıca devrik kol kapaklara da yer verilmiştir.

1.3.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı

Rönesans döneminin Batı kültüründe burjuva kesimi kadınlarda, etekler eskiye göre daha geniş ve daha zengin süslemeliydi. Özellikle varlıklı kadınların giyselerinde beden kısmı vücuda sıkıca oturtulur ve Stomach adında korsajın içine takılan üçgen yapıdaki bir parçayla, vücut üçgen bir şekle bürünmekteydi. Aynı şekilde etekler biçim olarak yere kadar inen geniş, bol, dökümlü bir yapı arz etmekteydi (Resim13).

Diğer taraftan; 1600’lü yıllarda I. Elizabeth’le gelen yeni bir moda anlayışı başlamış ve araba tekerleğini andıran görüntüsü olan Ruff adlı tekerlek yakalar kadınlarda ön ortasından açılarak kadının göğüs kısmını azda olsa ortaya çıkaracak bir şekilde kullanılmıştır. Bu yaka tarzı günümüze kadar gelen I. Elizabeth’in pek çok portresinde karşımıza çıkmaktadır. Elbisenin yaka kısmı kare şeklinde kesilirdi ve bu açıklıktan içerideki Chemise adlı iç elbise gösterilirdi. Bu tabloda I. Kraliçe Elizabeth’i düğüne katılmak üzere konvoyla beraber bir geçit içerisinde yol alırken görmekteyiz.” (Laver,1996, 93) Ölümünden üç yıl önce yapılmış olan tabloda kraliçe halen dinç ve sağlıklı gözükmetedir. Tabloda kraliçe ve arkasında yer alan gelin, kostümleriyle dikkat çekmektedir. (Laver,1996, 93).

Resim 8: Ruff yaka ve tekerlek etek modelinin sergilendiği bir tablo

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Fransız Farthingale’i olarak bilinen ve Tekerlek Farthingale ya da Farthingale Sandalyesi olarak da halk arasında adlandırılmış olan kadın elbisesi kraliçenin yarattığı moda anlayışıyla beraber, 1580’lerden itibaren İngiltere sarayı ve burjuva halkının kıyafeti olmuştur. Tabloda; öncelikli olarak bu elbise modeli dikkat çekmektedir. Giyen kişiyi sanki dönemin oyuncak atlarına binmiş gibi gösteren bu giysi, I. Elizabeth’in resmedildiği ve pek çok tablosunda giydiği tek kıyafet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kraliçe ve nedimesi başta olmak üzere tüm kadınlar bu Tekerlek Farthingale'i kullanmışlar ancak tabloda göze çarpan önemli bir detayda kraliçe ve ayrıca baş nedimesi olan gelin dışında, hiçbir kadının Ruff yakayı açık olarak kullanmamış olmalarıdır. I. Elizabeth'in başlatmış olduğu açık Ruff yaka modası bu tablo ve kraliçenin diğer tablolarında resmedilmesiyle, moda olarak döneme damgasını vuran bir aksesuar olmuştur. (Boucher,1966, 230-236).

Rönesans'ın başlangıcında kıyafetler daha yuvarlak ve kabarıktı. Kadın kıyafetlerinde bel hatları yükselmiş, yakalar köşeli olmuş ve kollar da yırtmaçlı şekil almıştır. Ancak Elizabeth yönetiminin son dönemlerine doğru bel hatları, ta ki konikleşip uçları sivri olana dek, daha da alçaldı. Kollar da aynı şekilde daha yuvarlandı ve içleri doldurularak kabartıldı. Yakalar her ne kadar köşeli ise de dönemin sonlarında fırfırlarla yenilendi.

Eteğe biçim vermek maksadıyla kullanılan çemberler, jupon tarzının, Rönesans'ın belki de en önemli katkısı olduğu söylenebilir. İlk kullanıldığında, İspanyol jupon ismiyle, geniş ve konik form şeklinde iken dönemin sonlarında şekli genişleyerek Fransızların adıyla anıldı. Jupon genişledikçe üstünü kaplayacak daha fazla malzemeye ihtiyaç duyulmuş ve bunun için her ne kadar uyulmamış olsa da daha yeni kısıtlayıcı yasalar konulmuştu. Aynı şekilde etek boylarının da kısaldığı görülmüş ve hatta kadınlar yüksek ökçeli ayakkabılarını aynı şekilde çoraplarını dahi gösterebilir hale geldi (Boucher,1966, 230-236) .

1.3.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı

Hans Holbein tarafından yapılan portrede orta sınıf kadınlarda o dönemde moda olan giyim tarzı, Gable adlı köpek kulübesini andıran alınlıklı başlıklarla gösterilmektedir (Resim 9). Kennel ya da Gable adlarıyla kostüm kitaplarında yer alan bu başlıklar, dış figürleriyle adeta bir Yunan tapınağının alınlığını hatırlatmaktaydı.

Bir Yunan tapınağının dış cephesini andıran bu başlıklar Rönesans klasik mimari özelliklerinden etkilenecek yapılmıştı. Söz konusu başlıklar, başın ön kısmı ve kulakların neredeyse tamamı kapanacak biçimde başa yerleştirilirdi. Sade süslemelerin görüldüğü başlıkla beraber aynı şekilde göğüs dekolteli ve sade süslemeli uzun kıyafet modelleri de sıradan ve orta sınıf kadın kıyafet tarzı arasında yaygındı.

Resim 9 : Gabel başlıklı orta sınıf bir kadın portresi (1530)

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).

Yeniçağın gelişiyle, Fransa ve İngiltere’de ki giysi modasında sıradan halka ait kıyafet modellerinde de Alman sempatisi oluşmuştur. 1500’lü yıllara gündem olan modellerde kostüm üzerinde ki Şeytan Penceresi adlı yarım ay formundaki yarıklar, tüm bölgelerde giysiler üzerinde kullanılırken Almanya’da abartılı bir biçimde kullanılmış, sadece Doublet’ler değil aynı zamanda pantolonlar, ayakkabılar da bu yarıklarla süslenmiştir. Kadın elbiselerinde önce elbisenin beden kısmına, daha sonra eteklere de uygulanmaya çalışılmış olsa da çok fazla başarılı bir sonuç elde edilemediğinden bu detaydan vazgeçilmiştir. (Laver, 1996, 55-75).

İKİNCİ BÖLÜM

1500 ve 1600 YILLARINDA DOĞU KAVRAMI

Doğu kavramı, keşif ve sömürgecilik hareketlerinin ilerlemesine bağlı olarak siyasi ve coğrafi nitelermelere sahip bir kavram şeklinde ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu kavram, sömürgeciliğin merkezi olan Batı Avrupa'da ve İngiltere de oluşmaya başlamıştır.

Doğu kavramının siyasi ve coğrafi olarak dünya literatürüne girmesinde İngiltere çok önemli bir rol oynamış ve bu anlamda doğu kavramını da; Yakın Doğu, Orta Doğu ve Uzak Doğu olarak ayırmışlardır. Doğu'nun genel olarak temsil ettiği kültür ve medeniyet tarzı ise; İslam, Türk, Arap, Fars, Hint ve Çin kültür ve medeniyetleri olmuştur (Baysal, 2012, 258-260) .

2.1. Coğrafi Konum (Doğu Anadolu)

Doğu kavramının içerisinde Anadolu coğrafyası düşünüldüğünde, özellikle 1500 ve 1600 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu kültür ve medeniyeti akla gelmelidir. Söz konusu medeniyetin uzun bir süre etkisi altında yoğrulan Anadolu bölgesi yer olarak Muş (Malazgirt ovası) bölgesini içerisine alan, Cizre, Hasankeyf ve Bitlis hattı boyunca belirgin bir sınır çizebilen ve aynı zamanda bugünkü Karadeniz sınır hattına dayanan bir alanı kapsamıştır. Bu dönemde de denizlerle sınırı olan bir yarımada konumunda olan Anadolu toprakları, oldukça değişken yüzey şekillerinin etkisinde olan iklimsel farklılıklara sahip olmuştur. Bu farklılıklara paralel olarak da tarihsel süreçler boyunca; ekonomik, sosyal ve politik hayatta, göçebe hayatı örneği gibi bazı kültürel çeşitlilikler meydana gelmiştir. (Baysal, 2012, 260) .

2.1.1. Tarihsel Olaylar

16. Yüzyılın ilk yıllarından 17. Yüzyılın sonlarına kadar da Osmanlı İmparatorluğunun Anadolu topraklarındaki egemenliği tarihsel süreç boyunca devam etmiştir. Bu dönemin önemli padişahlarından olan Yavuz Sultan Selim, gerek kazandığı savaşlar bakımından gerekse halifelik ünvanını ilk defa alan Osmanlı padişahı olarak, özellikle Anadolu topraklarında en parlak dönemin yaşanmasına vesile olmuştur. Söz konusu süreçte Doğu Anadolu'da Çaldıran Savaşı ve Memlük Savaşı gibi tarihsel siyasi ve politik önemli sonuçları olan savaşlar yaşanmıştır. Örneğin; Çaldıran Savaşı'nın en önemli sonuçlarından biri Alevi - Sünni çatışmasını alevlendirmiş olmasıdır . Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu bu savaştan sonra tüfek başta olmak üzere birçok yeni icadı savaşlarda kullanmaya başlamıştır. (Ünal, 2019, 4-6) .

Bu savaştan sonra da Anadolu topraklarını genişletmeye devam eden padişah Yavuz Sultan Selim, bir sonraki yılda Bitlis, Hasankeyf ve Cizre'yi de ülke topraklarına katmıştır. İlerleyen tarihlerde ise 1516 yılında Memlük Devleti ile Osmanlı Ordusu arasında Mercidabık Muharebesi meydana gelmiş, Mercidabık savaşının zaferinden sonra Gazze Muharebelerini kazanan Yavuz Sultan Selim, hiç ara vermeden Mısır Seferine devam etmiştir. Klasik dönemin önemli isimlerinden sonra, II. Selim'den itibaren bir gerileme ve kargaşa devrinin sultanlarından başladığı kabul edilir. Bu bakış açısının yanlışlığının belki de ilk göstergesi 17. yüzyılın başında ortaya çıkar. Osmanlı İmparatorluğu için bu dönem uzun savaşlar ve sınırların belirlendiği bir dönemdir. (Ünal, 2019, 6-7).

17. Yüzyılda Osmanlı, İran, Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya ile uzun süren mücadelelere girilmiş ve bu uzun mücadelelerin sonucunda ekonomi başta olmak üzere pek çok alanda bozulmalar meydana gelmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki bu savaşlarda Osmanlı klasik dönemde olduğu kadar olmasa bile halen güçlü bir konumdadır. Osmanlı'nın güçlü bir konumda olduğunu gösteren en önemli örnek aynı anda pek çok devletle savaşmasından anlaşılabilmektedir. 17. yüzyılda Osmanlı tarihinde İran savaşları özellikle ön plana çıkar. Kanuni Sultan Süleyman döneminin sonlarından itibaren inişli çıkışlı bir seyir izleyen ikili ilişkiler bu dönemde savaşlara sahne olmuştur.

16. yüzyılın sonunda İran'ın iç karışıklıklarından faydalanan Osmanlı İmparatorluğu İran üzerine sefer düzenlemiş ve 1590 yılı Ferhat Paşa anlaşması ile en geniş doğu

sınırlarına ulaşmıştır. Ancak bu anlaşma bölgede gerçekleşecek kargaşanın da önünü açmıştır. Bu kargaşanın ilk kıvılcımı Osmanlı-Avusturya mücadelesinden faydalanmak isteyen İran'ın harekete geçerek Osmanlı topraklarına saldırısı ile yaşanmış ve gerçekleşen mücadeleler sonucunda 1611 yılı Nasuh Paşa anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Ferhat Paşa anlaşması öncesindeki sınırlarına çekilirken, İran her sene vergi olarak iki yüz deve yükü ipek vermeyi kabul etmiştir. Ancak bu anlaşma özellikle maddi yükümlülükleri açısından İran tarafından kabul görmemiştir. Kısa süre sonra Osmanlı topraklarına gerçekleştirilen taarruz sonrasında 1617 yılında başlayan savaşlar 1618 yılında Serav anlaşması ile son bulmuştur. Anlaşma sonrasında Nasuh Paşa anlaşması tazelenmiş ancak vergi miktarı da azaltılmıştır. Bu dönem Osmanlı-İran ilişkilerinin son noktasını etkisinin günümüze değin koruyacak olan Kasr-ı Şirin anlaşması ile noktalanacak 17 yıllık bir mücadele dönemi teşkil etmiştir. Osmanlı tarihinde bu dönem küçük yaşta tahta çıkan Padişahlar ve devlet işlerinde söz sahibi olan Valide Sultanlar devri olarak bilinir. İç karışıklıkların sürdüğü dönemde genç yaşta tahta çıkan padişahlardan olan 4. Murat'ın 1623 yılında tahta çıkmasını fırsat bilen İran, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarına taarruz gerçekleştirmiş ve Bağdat gibi önemli bir şehri ele geçirmiştir. Bu dönem İran'ın özellikle günümüzdeki Irak coğrafyasında etkili olduğu bir devir olarak bilinir. 4. Murat'ın merkezi otoritesini sağlaması bölgede gerçekleşecek nihai değişimin de başlatıcısı olmuştur. 1638 yılında Bağdat'ı tekrar fetheden Osmanlı İmparatorluğu'nun Zağros dağlarını geçerek Revan'ı ele geçirmesi üzerine İran barış istemiş ve 1639 yılında Kasr-ı Şirin anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma ile Bağdat ve civarı Osmanlılar' da, Revan ve Azerbaycan İran'da kalırken Zağros dağları Osmanlı ve İran arasında sınır kabul edilmiştir. (Ünal, 2019, 9-13).

17. yüzyılda duraklama devrine giren Osmanlı'nın toparlanması için bir takım iç önlemler almaya başlamasıyla birlikte, orduda başlayan yenilikler zamanla genişlemiştir. 18. yüzyılda Lale Devri ile birlikte ise Batılılaşma hareketlerinin isminin koyulduğu bir döneme girilmiş bulunmaktadır. Osmanlı bu dönemde Avrupa'ya karşı üstün görme politikasından vazgeçip, barışçıl yollara başvurmuştur. 17. yüzyılda Avrupa'yı örnek alan ıslahat çalışmalarına başlamıştır. Fakat bir milletin üstünlüğünün kabul edilmesi onun diğer alanlarda da taklit edilmeye başlanmasına yol açmıştır.

17. yüzyıl Batı sınırları dikkate alındığında oldukça geniş bir alanda Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden söz edilebilir. 16. Yüzyılda Osmanlı tarafından himaye altına alınan bir devlet olarak ilişki kurulan Lehistan (Polonya), 17. yüzyılda Osmanlı

İmparatorluğu'nun Batı sınırlarında en çok uğraştığı noktalardan biri olmuştur. Bu dönemde Lehistan ile olan ilişkiler bozulmuştur. İlk anlaşmazlık emareleri Lehistan'ın (Polonya) Boğdan'a saldırması ve vergi vermemesi üzerine başlamış ve 1621 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun zaferinden sonra imzalanan Hotin antlaşması ile Lehistan (Polonya) üzerinde geçici bir otorite tesis edilmiştir. Yaklaşık 50 yıl süren sükûnet devrinden sonra Lehistan'ın Ukrayna devleti üzerinde baskı kurması sonucu Osmanlı İmparatorluğu başarılı bir Lehistan (Polonya) seferi gerçekleştirmiştir. Sefer sonucunda imzalanan 1672 tarihli Bucaş anlaşması içerdiği vergi maddelerinden dolayı kabul edilmeyince 4.Murat tekrar bir Lehistan (Polonya) seferi düzenledi. 1676 yılında Osmanlı'nın zaferi ile sonuçlanan bu sefer sonucunda Bucaş anlaşması maddeleri vergi şartları olmaksızın kabul edilmiştir. Bucaş anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Batı'da en geniş sınırlarına ulaşmıştır. (Özkafa, 2018, 7-10).

Doğu'dan Batı'ya pek çok mücadele sahasının bulunduğu bu dönemde denizler üzerinde gerçekleşen mücadele klasik dönemden itibaren bu alanda her daim bir mücadele halinde olunan Venedik ile yaşanmıştır. Girit adasında bulunan korsanların Osmanlı gemilerine ve özellikle de Hac gemilerine saldırması sonucunda Osmanlı İmparatorluğu Venedik devletine ait olan Girit adasına sefer düzenlemiştir. 1645 yılında başlayan bu kuşatma Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın donanmanın başına getirilmesi ile 1699 yılında zafer ile neticelenmiştir. Bu dönemin bir diğer önemli mücadele sahası ise ilerleyen dönemlerde her daim Osmanlı'nın gündeminde bulunacak olan Rusya olmuştur. Bu dönemde Özi kalesine yapılan Rus taarruzuna Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı İmparatorluğu müdahale etmiştir. Bu müdahale Osmanlı İmparatorluğu açısından başarı ile sonuçlanmış ve Osmanlı-Rusya ilişkilerinin başlaması 1699 yılı Çehrin anlaşması ile olmuştur. (Özkafa, 2018, 10-13).

17. yüzyıl denildiğinde Doğu'da nasıl ki İran akla geliyorsa, Batı sınırlarında da Osmanlı İmparatorluğu ile yaklaşık 300 yıl süren yoğun bir mücadele gerçekleştirecek olan Avusturya akla gelir. 17. yüzyılda gerçekleşen savaşlar iki taraf içinde nihai bir sona sahip olmadığından kısa süreli ateşkesler ile noktalanmış ve hemen ardından tekrar alevlenmiştir.

1593 yılında başlayan mücadelelerde başlarda kısmi yenilgiler olsa da kısa zamanda toparlanan Osmanlı Eğri, Kanije ve Estargon kalelerini almıştır ve 1596 yılında Haçova Meydan Muharebesini kazanmıştır.

Ancak Celali isyanları gibi iç karışıklıklar dolayısıyla savaşı daha fazla uzatmak istemeyen Osmanlı, 1606 yılı Zitvatorok anlaşması ile 17.yüzyıl Osmanlı-Avusturya savaşlarına ilk arayı vermiştir. Ancak bu dönemde sınırların hayli genişlemiş olması bölgede sıkça sınır tecavüzlerinden dolayı anlaşmazlıkları da doğurmuştur. 1662 yılında başlayan mücadele 1664 yılında Vasvar anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğunun üstünlüğü kabul edilerek sonuçlanmıştır (Özkafa, 2018, 10-13) .

Sonuç olarak; bu dönemde Doğu Anadolu Bölgesi için önemli olan tarihsel olaylar en çok padişah Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşmiş, Osmanlı imparatorluğu Doğu Anadolu topraklarını daha da genişletme imkanı bulduğu gibi aynı zamanda bu topraklarda Osmanlı kültür ve medeniyetinin kalıcı bir şekilde yaşanmasını sağlamıştır.

2.1.2. Kıyafet Özellikleri

Batı’ da gelişen Rönesans dönemi, ticari, kültürel ve sanatsal yaşamı geliştirirken, bu sırada Avrupa’nın gözünde Doğu her zaman mistik, gizemli, keşfedilmeyi bekleyen bir yer olmuştur. Bu bağlamda Doğu giysileri de, kıyafetnamelerde ve seyahatnamelerde sürekli gezginlerin gözüyle resimlenmiş, betimlenen birçok giysi hakkındaki detayların günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır. Verilen detaylar ışığında; 16. ve 17.yüzyılda Osmanlı’ da saray çevresinin kıyafet tarzının, kumaşlarının ihtişamıyla ön planda olduğu ve bu kumaş çeşitlerinin imparatorluk için bir güç ve statü sembolü haline geldiği bildirilmiştir. Oysaki Osmanlı İmparatorluğu’nun Anadolu’sunda sıradan halk, gösteriş ve ihtişamdan ziyade şalvar ve fistan tarzında rahat giyimler kullanmışlardır. Köken olarak Orta Asya’ya dayanan göçebe bir toplum olan Anadolu Türkleri pantolonu Avrupa toplumundan çok önceleri keşfetmişlerdir. Bu bağlamda göçebe kültürünün bir sonucu olan şalvar ve pantolonlar Doğu giysilerinin vazgeçilmez unsurları olmuşlardır (Şahin, 2016, 110-114).

Diğer taraftan; Osmanlı’ da giyim kuşamı kişilere göre ayıran pek çok unsur vardır. Bu unsurlar sayesinde kişilerin hangi toplumdan oldukları veya hangi milletten oldukları Osmanlı’ nın hangi sınıfında yer aldıkları anlaşılabilir.

Osmanlı geleneksel giyim üslubunu korusa da Avrupa'ya olan yakınlıkla birlikte 18. yüzyıl ve sonraki yüzyıllarda yavaş yavaş ortadan kalkmaya, unutulmaya yüz tutmuş bir durum olmaya başlamıştır. 16. yüzyıl kaynaklarına bakıldığında (Surname, H rname, Şahname) Sultanların minyatürlerinde giysi biçimleri, desenleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Padişahlar için özel kullanılan kumaşlar saray kumaşları olarak adlandırılırdı. Osmanlı zamanında kullanılan bazı kumaşların isimleri kemha, çatma,  uha, kadife, atlas diye sıralanır. Bu kumaşların  n  Avrupa devletlerine kadar ulaşmıştır. Osmanlı' da motif olarak en çok kullanılan desenler arasında çiçekler gelir. Lale, sümbül, karanfil, menek e, g l gibi çiçekleri sayabiliriz.  intemani denilen bir diğer motif ise    benek ve hafif dalgalı iki çizgiden oluşan motiftir⁴⁷. Bu motifin değişik anlamlandırmaları farklı kaynaklarda mevcuttur. Kimi kaynaklarda Osmanlı için u ur getiren bir motif olarak sayılmaktadır. 16. Yüzyılda Osmanlı padişahıentarisı üzerinde bir örneğini gösterebiliriz (Şahin, 2004, 220-223).

Osmanlıya gelen seyyahlardan Ogier Ghislain de Busbecq (1522-1592) Avusturya elçisi olarak İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı Devleti'ni gözlemlemiştir. G zlemlediklerini mektuplara yazmış, gördüklerini ve düşüncelerini aktarmıştır. Tabi bu gözlemlerin olduğu gibi aktarılmadı ı yerleri de olmuş övgü ve hayranlı ın yanında yergili ifadelere de fazla şekilde rastlanmıştır.

Avusturya elçisi Ogier Ghislain de Busbecq mektuplarında Türklerin giyimiyle ilgili hayranlıklarını  u şekilde kaleme almıştır: “Türklerin siyahı sevmedi inden bunun nedeni ise onlara felaketi hatırlattı ından bunun yerine yeşil rengi daha çok kullandıklarından bahsetmiştir. Ayrıca Osmanlı' da büyük bir kalabalığa baktığında onca sarıklı ve renk c mb   n n olduğu zengin, göz alıcı kıyafetle gezen Osmanlı milletininki aynı zamanda sade ve tutumluluk gösteren bir giyim tarzlarının olduğundan bahsederek çok  aşırdı ını belirtmiştir.

Türklerin elbiselerinin kendi elbiselerinin tam tersi dökümlü ve uzun olduğunu bu giyimin onları olduğundan uzun ve heybetli osterdi ini, kendi kıyafetlerinin dar ve kısa olduğunu ve bu kıyafetler onları olduğundan kısa hatta cüce gösterdiğini de yazmıştır. Giyim kuşamda kişilerin kademelerine göre bir değişiklik olmadığını hemen herkesin aynı şekilde giyindi ini belirtmiştir.

Ogier Ghislain de Busbecq'in ötekileştiren ifadeleri de yazdığı mektuplarında yer almaktadır Selçuk Düğher'in kitabında bu ifadelerden örnekler vardır: "Türklerin yatak yerine salkım saçak tüylü halıların üzerinde yatması "Türk Konforu'nun önemli bir göstergesi olarak nitelendirilirken, Türklerin katı yüreklerini yumuşatmanın tek yolu para olduğu ifade edilir" diye örnekler vardır (Evren, 1997, 88-89).

Kadife Osmanlı'nın yüksek kesimlerinde tercih edilen diğer bir kumaştır. Doğu kökenli olan kadife bu kumaş 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı' da büyük bir gelişme göstermiştir. Avrupalılar tarafından aranan bir kumaş türü olan kadife Osmanlı' da Bursa şehrinde büyük bir gelişme göstermiştir.

Kıyafet değişiminde bir sembol olan fes ise, 1500 ve 1600'lü yıllarda Cezayirli denizcilerde ilk olarak görülmüş bunun yanında fesin ilk kez Fas şehrinde tarih sahnesine çıktığı da söylenmektedir. Osmanlı' nın ilk kez Rumlarda gördüğü söylentisi de mevcuttur. Fesin ilk kez erkeklerden önce İstanbullu kadınlar giymeye başlamıştır. Fes oldukça kabul görmüştür. Festen önce Müslümanlar sarık ve kavuk kullanmaktaydı. Bu sarık ve kavuklar kişilerin sınıf ve mesleğine göre değişim göstermekteydi (Rosamond, 2005, 244-48).

Sarıkların sarılış şekli, kullanılan kumaş renkleri, kavukların şekil ve boyutu görev ve makama göre değişiklik göstermekteydi. Osmanlı tekstilinin üretim başkenti 15. ve 16. yüzyıllarda Bursa iken 17. yüzyılın ortalarında ise İstanbul'da gelişme göstermiştir. Topkapı Sarayı'na kurulan dokuma atölyeleri Bursa'nın yükünü hafifletmiştir. 17. yüzyılla birlikte kumaşların kalitesinde düşüş yaşanmış bunun en önemli nedeni ise Osmanlı' nın gerileme dönemine girmesi ve pek çok alandayaşanan sıkıntılardır. Bu sıkıntılardan birisi de ekonominin bozulmasıdır. 16. yüzyılda Osmanlı' nın doruk noktasında kumaşlarda altın ve gümüş kullanılırken 17. yüzyılda yasaklanmıştır. Bu yüzyılda kullanılan desenlerin boyutları da büyümüştür. 17. yüzyılda kullanılan kumaş motifleri arasında karanfil palmetleri, madalyon içinde madalyon bu yüzyılda ortaya çıkan yeni desen örneği alternatif yerleştirilmiş palmet motifidir.

Bu palmetlerin formları genelde klasik Osmanlı çiçek desenlerinden yelpaze karanfil, lale, çınar yaprağı palmet formundadır. 17. yüzyılda kullanılan desenler arasında oval madalyon deseni, birleşik oval madalyon sistemi ikili yapraklardan oluşan oval şema, dalgalı dal üslubu, yuvarlak madalyon deseni üslubu şemalarına göre yerleştirilmiş motifler mevcuttur (Onat, 1997, 18-19).

Doğu giysilerinin bir diğer özelliği ise kat kat giyinmedir; bu giyinme üslubu da coğrafi koşullar sebebiyle ısıtma özelliğinden dolayı tercih edilmiştir. Giysiler kat kat giyilirken de her katman arasındaki sıralama önemli olup katmanlar arasından gösterilmek istenen kumaşlar özenle seçilmiştir. Yelek, ceket ve üzerine giyilen uzun kaftanlar (Resim 8) iç mekânlarda kolayca çıkarılabilme özelliğine sahip olup son derece fonksiyoneldir. Geleneksel olarak Türk giysilerinin çoğunda görülen kat kat giyim anlayışı, zenginliğin ve gücün de göstergesi olarak görülebilecek bir giyinme biçimidir. Bu giysilerin beline bağlanan kemerler de kişisel eşyaları veya silahları saklamak, taşımak için kullanılmıştır (Kafadar, 1993, 256).

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda baş giysileri son derece belirleyici bir özelliğe sahip olup çok fazla çeşitliliktedir. Her bir padişahın başlıklarının ve giyim stillerinin farklılığı dikkat çekicidir. Bunun dışında sadece padişahlar arasındaki bu giyim çeşitliliğinin dışında halk arasında da hem sınıfsal hem de mesleki farklılıklara bağlı olarak çok çeşitli başlıklar olduğu bilinmektedir.

Resim 10: 1500 ve 1600'lü yıllara ait gösterişli kaftan örnekleri

Kaynak: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117784> (07/02/2022).

Osmanlılarda hem kadınların, hem de erkek ve çocukların kıyafetleri; şalvar, gömlek, iç ve dış kaftanından oluşmaktadır. Ölçüleri dışında kumaş ve kesimlerinde fark görülmemektedir (Rosamond, 2005, 291-92). Giysilerin kesim biçim anlayışı, geometrik esasa dayalıdır.

Bu tarz kesim ve dikiş anlayışı, çok eski giysi örneklerinde dahi görülmektedir. Giysilerde çok fazla oyuntu ve kup kullanılmamıştır. Bedene oturmayan düz kesimlidir.

Kumaşlar genellikle dar enli tezgahlarda dokunduğundan israf edilmemesi için kumaş eninin tamamı kesilmeden kullanılmıştır. Geometrik esasa dayalı bu kesim şekli eklenerek genişletilmiş anlamında "peşli" kesim olarak adlandırılmıştır. (Rosamond, 2005, 256-62).

2.1.2.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı

Tablo 2'deki Ralamb Albümünde yer alan Sultan ve erkek figürlerinin giysileri incelendiğinde; tahtta oturan Padişah figürünün dar uzun kollu ve yakasız entari/dolama üzerine içi kürklü kolsuz kaftan giydiği gözlenmektedir. Minyatürde görünmemesine rağmen içi kürklü kolsuz kaftanın, sırt kısmında kol yerine takılmış yere kadar uzanan, ucu kürklü kolcukları olan "kapaniça" olduğu düşünülmektedir. Ralamb Albümünde bu kaftanın beyaz satenden olduğunun belirtilmesi ve Koçu'nun kapaniçayı, "Padişaha mahsus kapaniçanın kürkü tilki postu, kabı atlas ve düğmeleri murassa olurdu" şeklinde tanımlaması da bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Sultanın yanında duran silahtar ve rikâbdarın da dolama üzerine kolsuz kaftan giydikleri, kızlar ağasının ise kenarları kürkle çevrilmiş kaftan giydiği görülmektedir. (Rosamond, 2005, 248-252).

Entarinin üstüne giyilen kaftan, Osmanlı kıyafetleri içinde, çok önem verilen ve itibar gören bir giysidir. Kaftan denince ilk akla gelen giysiler, padişah kaftanları ve saray mensuplarına ait olanlardır. Osmanlı saray hayatının vazgeçilmez parçası olan kaftanın, padişahın başta sadrazam olmak üzere devlet görevlilerine ve daha alt kademedeki bulunanlara rütbe aldıklarında, bir işe atandıklarında ya da yaptıkları işin beğenildiğini göstermek için giydirdiği giysi olması bu tespiti doğrulamaktadır.

Resim 11: 1500 ve 1600' lü yıllarda Osmanlı erkek burjuva tarzı

Kaynak: The Ottoman Age of Exploration, 2009 (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

Osmanlı erkek giyiminde üç dört kat, üst üste giyilen kıyafet parçalarından en üste giyilen dışında, içte yer alanlar iç kaftanı, entari, dolama, mintan gibi isimler almaktaydı. 17. Yüzyılda İstanbul'da bulunan seyyahlardan Thevenot'un "doliman" yani dolama adı verilen giysiyi tarif edişini Robert Mantran şöyle aktarır: "Tenlerinin üzerine, hem önden hem de arkadan kapalı bir don giymektedirler; gömlekleri uzun olup donun üstünden aşağı düşmektedir; gömleğin üstüne topuklara kadar inen ve dar kol ağzları olan ve elin sırtını kaplayan yuvarlak bir kısmı bulunan, doliman (dolama) denilen entarileri giymektedirler". Dolma, dolmani, dullamani gibi isimlerle de anılan dolaman'ın kesimine göre üç çeşidinin olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. İlki kısa kollu, yakasız, önden açık, bedene hafifçe oturur biçimde kısa cekettir. Bu tarif; Sultan 1. Mahmut'un terzisine düzeltilmek üzere gönderilen ceketinin üzerindeki notta yazılan sırt dolaması, ifadesine göre yapılmıştır. Diğerleri Divan ve Sipahi dolamalarıdır (Şahin, 2004, 210-214).

Ayrıca; Osmanlı' da Sarayda farklı kıyafetler kullanılırdı ve saraydaki kıyafetlerde kullanılan kumaşlar özeldi bunlara saray kumaşları denilmekte idi. Sultanların gösterişli ve heybetli kıyafetleri aynı zamanda düşmanlara korku salması açısından güçlü ve gösterişli bir üslupta kullanılırdı. Osmanlı' ya gelen elçi ve seyyahlarında dikkatini çeken Osmanlı Sultanlarının giyimlerinden yazdıkları seyahatnamelerde hayranlıkla bahsetmişlerdir. Osmanlı' nın saray giyimindeki giyilen kıyafetlerin en önemlisi ve en temeli kaftandır. Gündelik idari işlerde ve saray hayatında görevliler dâhil olmak üzere sultanın kendisi de genelde kırmızı, yeşil ve mavi düz atlas ipekten kaftanlar giyerdi. Topkapı Sarayı'nda İtalyan kadifesi ve ipeğinden yapılmış olan kıyafetler bulunmakta idi.

Çünkü Osmanlı devleti hem bu kumaşları beğeniyordu hem de sarayın kumaş ihtiyacı yerli üretim kumaşlar yetiştiremiyordu. İtalyan dokumaları da bir süre sonra Türk kadifelerini etkilendi hatta ayırt edilemez hale geldi.

Osmanlı giyim kültüründe özellikle burjuva kesimi açısından kemerin çok önemli bir yeri vardı. Kemer, önce kumaşlardan dolama olarak kuşak biçiminde kullanılırdı. Çoğu püsküllü olan bu kuşakların içinde enfiye keselerinin ve o zamanın en önemli silahı olan hançerin yerleştirilebileceği özel bölümler yer alır. Sultanlarda bu kemerlere hançerlerini yerleştirirdi. Sultanların kemerleri diğer Osmanlı tebaasına çok daha gösterişliydi (Sipahioğlu, 1992, 54).

2.1.2.2. Erkek Halk Kıyafet Tarzı

Osmanlı erkek giyiminde söz konusu dönemlerde; şalvar, göynek, iç entari, dolama ve kaftandan oluşan kıyafet biçimleri aslında sıradan halk giyimlerinde de görülmektedir. Osmanlı’ da erkekler, ayak bileklerine kadar uzun olan donun üzerine, ince pamuktan yapılmış yakasız bir gömlek, onun üzerine “çakşır” adı verilen, yine ayak bileğine kadar uzanan ve belden uçkura bağlanan ince kumaştan yapılmış bir tür şalvar olan kırmızı ya da mor bir pantolon, iç gömleğin üzerine ise topuklara kadar uzanan dar kollu bir elbise (cübbe, biniş) giyerdi. Çakşıra “karadon” ya da “zıpka” adı da verilirdi. Kimi zaman cüppenin altına ve gömleğin üzerine bir yelek de giyilirdi. Pantolonun bel kısmı üzerine altın ve gümüş işlemeli ipek bir kuşak sarılır, kuşağın yanlarından birer mendil ve tütün kesesi sallanır, içine de para kesesi saklanırdı.

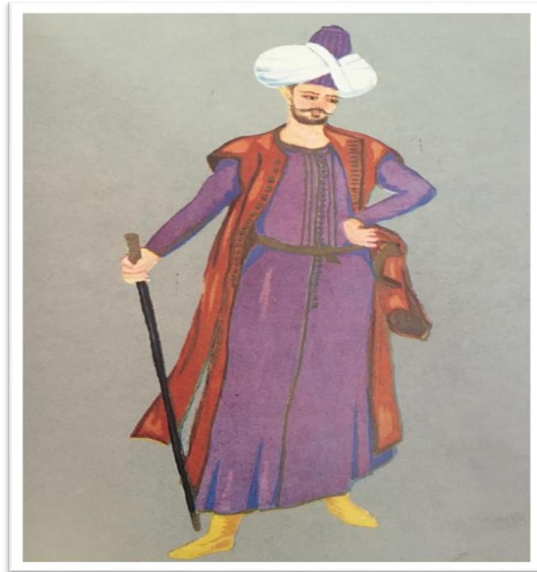
Sokağa çıkıldığında cüppenin üzerine çoğunlukla mor- menekşe renkli bol kollu bir giysi olan ferace giyilirdi. Kıyafetlerin sınıflara ve bazı mesleklere göre ayrılması, özellikle 1500’ lü ve 1600’lü yıllarda da fazlasıyla görülmüştür (Tezcan, 2006, 545-551).

Resim 12: Erkek halk kıyafetine ait alt sınıf ve orta sınıf örnekleri.

Kaynak: <https://midemuhendisi.blog/kurut-nedir/> The Ottoman Age of Exploration, 2009 (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

Orta sınıf vatandaşların kıyafet biçimleri temelde burjuva kesimiyle aynı olsa da süsleme ve gösteriştten çok biraz daha giysilerinin “düz siluet” formunda olduğu, dolama ve kaftanların boyun çevresini saran yaka biçimlerinin erkek burjuva tarzıyla benzerlik göstermesinin aksine, kaftanların kol biçimlerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kol boyları uzun veya kolsuz olabildiği gibi, kol ağzı genişliklerinde de farklılıklar olduğu gözlenmiştir.

Resim 13: 1600’lü yıllarda Osmanlı’ da Anadolu’ da yaşayan sivil giyimli bir erkek.

Kaynak: The Ottoman Age of Exploration, 2009 (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

16. ve 17. yüzyılda erkek giyim kuşamında belirli kalıpları kadınlarda olduğu gibi erkeklerde de saray belirlerdi. Her kesimin kendine ait bir giyim kalıbı vardı ve buna uymak zorundaydılar. 17. yüzyılda eski gelenek sürdürülmeye devam etse de 18. yüzyılda erkeklerin giyim kuşamında üst giysilerin kalıplarında ve kullanılan kumaşlarda farklılara rastlanmıştır. (Sipahioğlu, 1992, 41-45).

2.1.2.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı

Osmanlı burjuvasına ait kadınların kıyafet özellikleri incelendiğinde halkın giyim tarzından ve yaşayışından tamamen ayrı bir durumda olan hanedan mensuplarının giysileri ile saray çalışanları ve halkın giysileri arasında önemli farkların mevcut olduğu görülmekte idi.

Saray kadınlarının giysilerinin kumaşları özel olarak dokutulduğundan, halk kadınlarının giymesi yasaktı Osmanlı' da zamanla gelişen saray yaşamının gelişmesi sayesinde dokuma kültüründe de son derece gelişmelerin meydana gelmesine neden olmuş hatta bu dokumalar genel olarak hazine yerine geçebilecek bir kaliteye sahip olmuşlardır. (Sipahioğlu, 1992, 54).

Saray kumaşları gerek süsleri, gerekse de kullanılan malzemenin kalitesi nedeniyle diğer kumaşlardan teknik ve sanatsal yönleri ile ayrılırken. altın ve gümüş tellerle işlenen kumaşların motiflerine de büyük önem verilmekte idi. Ünlü bir tarihçi olan Cemal Kafadar'ın söylemine göre: İster varlıklı ve fakir ya da saray ve halk kadınları olsun birbirleri arasında kumaşın kalitesi dışında model ve giysi çeşitliliği noktasında bir fark bulunmadığı bildirilmiştir. Osmanlı kıyafetlerinin en önemli özelliğinin bol dökümlü, örtülü ve uzun olduğunu bildiren ünlü tarihçi aynı zamanda giysilerin takım oluşturmada bu üç temel katmanın varlığından bahsetmiştir. Söz konusu katmanların da: 1. Şalvar ve gömleklerden oluşan iç giyimler, 2. Entari, kaftan ve cepkenlerden oluşan dış giyimler, 3. Ferace ve dış kaftandan oluşan üst giyimler olduğunu vurgulamıştır.

Fransız bir seyyah olan Du Loir'in de kadın kıyafet özellikleri ile ilgili yaptığı tanımlamaya göre: kadınlarında aynen erkekler gibi gömleklerinin altına, topuklarına kadar inen donlar giydikleri bunların da mevsimin durumuna göre kadife, yünlü, kenarı işli saten veya ince bir kumaştan olduğu bildirilmiştir. Ayrıca “giupon” denilen ve günlük ev giysisi olarak kullandıkları küçük bir pamuklu gömleği her zaman giydikleri, varlık durumu daha iyi olan kadınların da ayrıca İranlılara özgü bir gömlek daha giydikleri ve bütün kadınlar bahse konu giupon'un üzerine vücuda tam oturan bir hırka ve hırkanın üstüne beli iyice sıkan, karnın altında kavuşarak vücudu daha güzel gösteren, parlak gümüş veya altından, değerli taşlarla bezeli bir kemer sardıkları vurgulanmıştır. Aynı şekilde bu hırkanın da, tıpkı kemer gibi altın ve taşlarla süslü düğmelerle boyna kadar kapatıldığı, yalnızca göğüs bölgesinde baskı olmasın diye genişletilen kemerlerine ayrıca hançer takabildikleri de bildirilmiştir.

1699 yılında Osmanlı'ya gelen Fransız gezgin Aubry De La Motraye'nin de söylediğine göre kadınların evlerinde değerli mücevherler kullandıkları, feracelerinin içindeki giysilerin bütün parlaklığıyla göz kamaştırdığı, elbiselerinde kullandıkları değerli taşları incileri ve yakutlarının da olduğu bildirilmiştir. Anadolu kadını ile ilgili olan diğer bir ayrıntı da gayri müslim olan Rum kadınının kıyafet özellikleri ile ilgilidir. Rum kadınının kıyafet özellikleri ile ilgili olarak da; şalvarının üstüne giydiği entarisinin üzerinde dış giysisinin var olduğu. Dış giysisinin düğmelerinin iri ve dört adet sadece tek düğmesi ilikli, boyun bölgesinin de oldukça açık olduğu bilgisi verilmiştir.

Kemerini entarinin düğmelerinin bittiği yere takan, başına taktığı başlığını zarif bir şekilde dolayan, son derece süslü ve ilgi çekici başlıklarla süslenmeye düşkün oldukları hakkında yabancı gezginlerin söylemleri Rum kadınların kıyafet özelliklerini doğrular nitelikte olmuştur. Aynı şekilde Ermeni kadınının giysisi La Chapelle'in de diğer gayri Müslim kadınlardan farklı olduğu görülmektedir. Ermeni kadınlarla ilgili olarak da; çizgili şalvarının üzerine ince bürümcükten uzun ince gömlek, gömleğin üzerine yarım kollu kısa yelek giyilmekte ve başındaki tepeliğinin üzerine ince yaşmak takılmakta ve yaşmağın çoğu zamanda arkasından beline kadar sarmakta olduğu bilgisi vurgulanmıştır (Kafadar, 1993, 91-96).

16. Yüzyıldan sonra Osmanlı' da Avrupa ile kurulan ve giderek gelişen ilişkiler, Batı tarzında daha çok ince yünlü ve ipekli dokumaların, dantel ve parfüm gibi lüks

eşyaların, daha Doğuda bulunan diğer ülkelerden ise Hint kumaşları ile Rusya'dan gönderilen çeşitli kürklerin Anadolu giyim pazarlarında hanımların alımına sunulmasını beraberinde getirmişti. Bu farklılık aynı zamanda kadınlardan bazılarının dışarıdaki giyimine de yansıyabiliyordu. Söz konusu mevcut durum padişahın dikkatini celbedecek seviyeye ulaşınca da padişah kadınların kıyafetleri ile ilgili olarak, feracelerin, yaşmakların, pabuçların biçimini ve renklerini tespit eden sokağa istedikleri gibi çıkmamalarını sağlayabilecek yeni hüküm ve fermanlar çıkarmaya başlamıştı. Bu bağlamda; her ne kadar Osmanlı' da kadınlar modaya, zarafete ve gösterişe önem veriyor olsalar da Osmanlı Devleti'nde toplumsal düzenden kadınların giyim kuşamına hatta kadınların dışarıda nasıl ve nerede gezeceklerine kadar her şeyin aslında padişahın buyruklarına bağlı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin; Padişah I. Ahmet döneminde 1604-1614 yılları arasında yayınlanan bir fermanla kadınların içinde erkeklerin bulunduğu kayığa binmeleri yasaklanmış ve başka bir fermanla da bu duruma ek olarak, belirlenen mağazalara ve eğlenme yerlerine gitmeyi suç kapsamına alınmıştı. Aynı şekilde III. Osman da kendisinin saraydan çarşı merkezine çıktığı haftanın belirlenen üç gününde kadınların sokağa çıkıp dolaşmalarını yasaklamıştı. Zorunlu hallerde sokağa çıkan kadınların yüzlerini kalın ve siyah bir peçeteyle örtmeleri bir mecburiyet olduğu gibi bu yasağa uymayanlara da ağır para cezaları verilmekteydi.

Saray giyimindeki kumaş, biçim renklerle halkın giyimi birbirinden ayrılıyordu. Sarayda kullanılan kumaş ve kıyafet şekillerinin halk tarafından giyilmesi yasaktı. Tören ve seferlerde giydiği kıyafetlerde gündelik kıyafetlerden ayrılıyor. Aynı zamanda giyilen kıyafetlerin renklerinde kullanılan alana göre değişiklik göstermekteydi. Cenazelerde törenlerde elçi kabullerinde giyilen kıyafetlerin renkleri farklılık göstermekteydi.

16.yüzyılda kadınlar en üste inci, elmas ve sırma işlemeli kaftan, onun içine ipek kumaştan dikilmiş üzeri yine mücevherlerle süslenmiş sırma işlemeli yarı yırtmaçlı elbise giyer bele de kuşak bağlardı. Başta ise mücevher veya işlemelerle süslü külah biçimli başlık kullanılır, külahın tepesinden ince bir örtü elmas bir iğne ile tutturulurdu. "Saray kadının iç giyimi ayak topuklarına kadar uzun bir gömlektir. Bu gömlek canfes ve diba gibi çok değerli ipekli dokuma kumaşlardan dikilmiştir". Bu yüzyılda kumaşlarda küçük desenler ve çeşitli renkler kullanılmıştır. Kumaş kalitesinin bozulmaması içinde sürekli kanunlarla kumaşların tel sayıları, boyları, cinsleri inceden inceye ele alınıp, devlet tarafından kontrol altında tutulmuştur" (Türüt, 2011, 98).

Resim 14: 1500 ve 1600' lü yılların burjuva kadınlarına ait giyim tarzı

Kaynak: <https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html>

<https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1538219186.pdf> (Erişim Tarihi: 13/02/2022)

Saray kadınlarının giysilerinde genellikle bedene oturan, belden sonra etek ucuna doğru genişleyen ve kollar bileklere kadar dar uzanan elbiseler görülmektedir. Arka omuzdan yere kadar elbise ile aynı kumaştan bir pelerin kullanılmıştır. Kıyafetler çeşitli mücevherlerle süslenmiş, altın ve gümüş kemerlerle tamamlanmıştır.

Kıyafetlerde düğmeler bedenden bele kadar kapalı, yakalar açıktır ve belde kuşak sarılmıştır. Saray giyiminin ihtişamı 17. yy'da da devam etmiş, kumaş dokumacılığı en yüksek düzeye ulaşmıştır. "17.yüzyılın ikinci yarısından sonra gerileme dönemine giren Osmanlı devletinde, ekonominin zayıflamaya başlaması ile kumaşlarda altın ve gümüş tel kullanımı azalmıştır. Desenler sadeleşmiş ve kullanılan renkler azalmıştır. Bu kumaşlardan yapılan giysilerde, Batı etkisi görülmeye başlanmıştır". Kadınlar sokakta kol boyları çok uzun feraceler giymişler, kışın feracenin üzerine kolları oldukça uzun kürkler kullanılmışlardır Başlık olarak altın gümüş ve mücevherlerle süslenmiş hotoz kullanımı bu yüzyılda da devam etmiştir. Hotoz bir tarafı eğik olarak muslinden yapılmıştır ve mendil ile çenenin altından bağlanmaktadır. Sokakta ise hotoz üzerine örtülen yaşmakla alnın bir kısmı ve ağız gizlenmektedir. Kadınların yalnızca gözleri açıkta kalmaktadır. (Apak, 1997, 59).

2.1.2.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı

Osmanlı Anadolu’unda halk kesimi ve varlıklı olmayan kadınların beledi adı verilen ucuz bir kumaş tercih ettikleri bildirilmiştir. Kadınların dışarıya çıktıklarında bol feracerler giydikleri ve yüzlerini örttükleri de ayrıca rivayet edilmiştir. Söz konusu kıyafet özelliklerine ek olarak hotoz denilen başlıkların da Osmanlı kadınları tarafından yaşmaklarla birlikte kullandığı ayrıca vurgulanmıştır. 17. Yüzyılda da aynı şekilde gündelik hayatta ferace ve yaşmak kullanarak dışarıya çıkan kadınlar, başlık kısmında kullanılan hotozları değişik biçimlerde takmışlardır. Örneğin; 15. ve 16. Yüzyıllarda fes tarzında değerlendirilen hotozlar yerini üst bölümü geniş alt bölümü daha dar olan ya da tam tersi üstü dar altı geniş külah tarzında olan yüksek hotozlara bırakmışlardır (Çağman, 1995, 187) .

Kadın halk kıyafet tarzı ile ilgili bir diğer bilgi de 1639 yılında İstanbul’da bulunan ve 1600’lü yılların ünlü gezginleri arasında Osmanlı kadınlarının kıyafet tarzı hakkında en iyi bilgiyi verdiği söylenen Fransız Du Loir, tarafından bildirilmiştir. Ünlü gezginci kadınlarla ilgili olarak şunları yazmıştır: “Kadınlar dışarı çıktıklarında erkeklerde olduğu gibi, manto yerine geçen ikinci bir giysi giyerler: bunun yenleri o kadar uzundur ki, yalnızca parmak uçları gözükmektedir. Sokakta bu giysinin bir yanını tutarak ön taraftan diğeriyle kavuştururlar.

Saçları başlarını alınlarına kadar örten beyaz bir kumaşın altında saklıdır; alttan gelen başka bir kumaşa, yalnızca yaşlı kadınların açıkta bırakmaya haklarının olduğu burnu örter. Genç kadınların gözlerini bile gösterme özgürlükleri yoktur ve at kılından yapılmış siyah bir peçe takarlar demiştir (Burçak, 1997, 88-89).

Katlı giyim özelliğinin görüldüğü orta sınıf kadın halk kıyafetlerinin, şalvar üzerine giyilen entari ve üstte kalça hizasına kadar tek sıra birit kapamalı ve ayak bileğine kadar uzun ferace ile “A-siluet” formunu yansıttığı gözlenmiştir. Kol biçimlerinde uzun veya truvakar kol boyu ve “V yaka” biçiminin giysilere hâkim olduğu belirlenmiştir. Aslında Diğer kadın burjuva figürlerine bakıldığında da giysilerinin yaka ve siluet biçimi açısından orta sınıf halka ait kadının giysileriyle benzerlik gösterdiği, genellikle kol boyu ve kol ağzı biçimlerinde, süsleme ve taşlarda detay farklılıkları olduğu gözlenmiştir.

Özellikle 1600'lü yıllarda Osmanlı' da kadın halk kesimi tarafından tercih edilen kıyafet türünün de “dolama” olduğu bildirilmiştir. Osmanlı' ya sık sık gelen seyyahlardan Thevenot'un “doliman” yani dolama adı verilen giysiyi tarif edişini Robert Mantran (1991) ise şu şekilde aktarmıştır: Tenlerinin üzerine, hem önden hem de arkadan kapalı bir don giymektedirler; gömlekleri uzun olup donun üstünde aşağı düşmektedir; gömleğin üstüne topuklara kadar inen, dar kol ağızları olan ve elin sırtını kaplayan yuvarlak bir kısmı bulunan, doliman (dolama) denilen entarileri giymektedirler. Bu dolama bez, saten, tafta veya gümüş halkaları olan veya üç parmak genişliğinde deri bir kemer sarmaktadırlar. Dolamanın üzerine Ferace giymektedirler. Tournefort tarafından tasvir edilen feraceye çoğu zaman kaftan denilmektedir, bu giysi parçası Türklerin olanakları olduğunda çok lüks olmasını istedikleri elbisedir. Bunlar, İngiltere, Fransa, Hollanda yünlü kumaşlarından olup, alacalı, misk rengi, kahverengi veya zeytin yeşilidir ve eskileri gibi topuklara kadar inmektedirler. (Evren, 1997, 75-78).

Osmanlı'nın Doğu Anadolu kültürüne sahip kadınlarının giyimi 18. Yüzyılın başlarına kadar genel anlamda benzer kıyafet özellikleri ile devam etmiş, kadınlara ait giyim tarzında herhangi bir model farklılığına rastlanmamıştır. Ancak; kıyafetlerle ilgili olarak kullanılan kumaşların kalitesi zaman içinde değişmiş aynı şekilde kullanılan aksesuarlar ve takılarda da zamanla bazı değişikliklere uğramıştır.

Takı ve aksesuarlar hatta mekân olarak da farklı değerlendirilebilmiştir. Örneğin; kadınlar evlerinde süslü ve gösterişli giyinirken dışarıda tam tersi sade ve her taraflarını örten giysiler tercih etmişlerdir. Bir Batılı gezgin ve sanatçı olan Jen-Antoine Guer de Osmanlı' da Kadınlarının kıyafet özellikleri ile ilgili gözlemlerinde şu sözcükleri dile gelmiştir: “Kadınlar sokakta ancak gözlerinin altından karınlarına inen çift müslinden bir yaşmakla dolaşabilirler. Vücutları çuha bir ceketle örtülmüştür. Yaya dolaşanlar kısa bot ve bacaklarını çamurdan korumak için sarı marokenden terlik giyerler; ama bu durum yalnızca kocalarından haftada iki defa hamama ya da Ramazan ayında mukabeleye ya da vaiz dinlemeye gitme izni koparabilmiş vasat düzeyden zengin olmayan kadınları kapsar” (Mantran, 1991, 112-120).

Resim 15: 16.yüzyıl orta sınıf kadın halk kıyafetlerine ait örnekler

Kaynak: <https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html>
https://sv.m.wikipedia.org/wiki/Claes_R%C3%A5lamb <https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html> (Erişim Tarihi: 13/02/2022)

Resim 12’de 1680 tarihli albümüne ait Silvestre’in bu resminde orta sınıf bir Anadolu kadınına ait portre görülmektedir. Resim incelendiğinde yaşmağı yukarısına gelen hotozun üstünü ince bir tülbent örttüğü gözlenirken, yaşmağın süslü kenarının yaka gibi arkaya sarkmış olduğu, ön kısmının da ağzı kapayacak kadar yüzün alt kısmını örttüğü görülmektedir.

Detaylarda ferace bele kadar sık düğmeli belden aşağısı düğmesizdir. Feracenin önünden içindeki kırmızı desenli elbisesi gözükürken, ayakkabıları sarı renkte olan kadının Müslüman bir Anadolu hanımı olduğu dikkat çekmektedir. Diğer taraftan burjuva kadın tarzında olduğu gibi orta sınıf halk kadın kıyafetlerinde de kadınların iç giysileri şalvar, entari, cepken gibi giysilerden oluşurdu ve bu giysiler evde giyilirdi (Tezcan, 2010, 545-551).

2.2. Coğrafi Konum (Uzak Doğu)

Uzak Doğu kavramı Dünya Savaşları’ndan önce İngilizlerin Hindistan’daki topraklarına işaret etmekteydi. Ancak Dünya Savaşları’yla bölge ülkelerine verilen genel isim halini almıştır. Kavramın temelinde Avrupa kıtasının merkez olarak kabul edilmesi yatmaktadır. Avrupalılar, Dünya savaşları dönemi başta olmak üzere, kendilerinin doğusunda yer alan Osmanlı İmparatorluğu’na yakın doğu, Güney ve Orta Asya’daki topraklara Orta Doğu ve daha uzakta kalan alanlar için de Uzak Doğu kavramını kullanmışlardır.

1500 ve 1600'lü yıllarda Uzak Doğu terimi aslında günümüzde hala varlığını devam ettiren Asya'nın doğusundaki, Çin, Japonya, Endonezya, Filipinler, Malezya, Tayland, Vietnam, Myanmar (Birmanya), Kuzey ve Güney Kore ülkelerinin tamamını kapsamaktadır (Çin'in Tarihi, wikipedi, 2022).

2.2.1. Tarihsel Olaylar

Bu dönemde Uzak Doğu' da güçlü bir hakimiyete sahip olan Japonya'da Aşıkaga Şogunluğu hanedanı hüküm sürmüştür. 1573'e kadar süren bu dönemin ardından 1573-1603 yılları arasında Azuchi-Momoyama dönemi yaşanmıştır. 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Portekiz, ardından Hollanda, İspanya ve İngiltere'nin Japonya topraklarına olan ilgisi artmaya başlamış, aynı dönemde Japonlar da Çin, Kore ve Pasifik coğrafyasına seferler düzenlemiştir. 1603 yılında başlayan Edo dönemi, ismini Tokyo'nun o günkü adı olan Edo'dan almaktadır. Bu dönemde de üçüncü şogunluk olan Tokugawa Şogunluğu hüküm sürmüştür.

Yaklaşık iki buçuk asır devam eden Edo dönemi, halkın ağır hayat şartları ve vergi yükleri altında ezildiği, yönetimin yaklaşık 300 derebeyi tarafından paylaşıldığı bir dönemdir. Avrupa devletlerinin bölgeye gelmesi sonrası misyonerlik faaliyetleri ile yaklaşık yarım milyon Japon Hristiyanlaştırılmıştır. (Okumura, 1983, 118-122).

15. yüzyılın sonlarında Çin ise; Japonlar tarafından tehdit edilmeye başladı. Tüm Japonya'yı birleştiren Toyotomi Hideyoshi bu kez Kore üzerinden Çin'i geçirebilmek için ordusuyla harekât başlatmıştı. Ancak Çin'in askeri yardımıyla Kore Japon güçlerini Kore Yarımadası'ndan attı. Bu savaş Çin ekonomisini ve askeriyesini zayıflatmıştır. Çin'in nüfusu 150 milyonu aşmasıyla ülkeye yük olmaya başladı. 17. yüzyılda köylü isyanları çıkmış ve son olarak da 1644 yılında isyancılar Pekin'i ele geçirmiş Ming Hanedanı'na son vermişlerdir. Sonra da Çin'in kuzeyinde yer alan Mançu devleti birkaç Çinli komutan ile bir araya gelerek 1644'te Pekin'i ve Kuzey Çin'i ele geçirmiş ve Qing Hanedanlığı'nı kurmuşlardır. Güney Çin'de ise Ming yanlısı direniş 17. yüzyıl boyunca sürmüş Qing Hanedanı kuzeyde Mançurya, 18. yüzyılda da Doğu Türkistan'ı, Tibet'i ve kısa bir süreliğine Nepal'i de hakimiyetine alarak Çin'in sınırlarını başka bölgelere doğru genişletmiştir (Okumura, 1983, 118-122).

Çin’de Ming Hanedanlığı döneminde (1368-1644), Moğol idaresinin (1279-1368) görmezden geldiği Konfüçyüsçü kavramlar tekrar canlandırılmıştır. Bu kavramlar, Konfüçyüsçü ilim insanlarının yönetimi ve idareyi ele almalarıyla beraber, dış güçlerin egemenliğinden sıyrılan halkın da arzu ettiği ve beklediği bir anlaşma zemini sağlar. Çin, Ming yönetiminin hüküm sürdüğü dönemlerde kendi öz değerlerine dönerek geleneksel değerler çerçevesinde yeni bir örgütlenmeye kalkışır. Fakat bu uygulamalar, Moğolların geri çekildiği alanlardaki yönetim boşluğunun doldurulmasıyla meydana gelmiştir. Özellikle diplomasi ve komşu ülkelerle ilişkiler çerçevesindeki gelişmeler Çin’deki Moğol idaresinin resmi kimliği olan Yuan Hanedan ı’nın bıraktığı miras üzerine kurulmuştur. Söz konusu bu mevcut durum, Ming yönetimini dünyanın pek çok bölgesiyle ilişki kurması için, resmen tanınması ve düzenli diplomatik ilişkiler gerçekleştirmesi yönünde sağlam bir zemine oturtmayı başarmıştır (Çin’in Tarihi, Wikipedi, 2022) .

1368 ve 1644 yılları arasında hüküm süren Ming Hanedanlığı zamanında Moğolların tesis ettiği sağlam zemin üzerinde Çin dış ilişkilerinin daha çok geliştiği görülmüştür. Asya kıtasının neredeyse tamamını bir uçtan diğer bir uca kadar hâkimiyeti altına alan Moğollar, askeri güçleri ve etkin haberleşme sistemleriyle dünya üzerinde bir örneği daha olmayan kudretli bir imparatorluk kurmuşlardı. Bilindiği üzere bu dönemde Doğu-Batı kültürel etkileşimi o zamana değin görülmemiş bir etkinliğe ulaşmıştı ve bu en çok tüccarların işine yaramıştı. Ming Hanedanı zamanında da Moğollar döneminden miras kalan bu sistem ve ticaret alışkanlığı gelişerek devam etti.

Bu dönemde de daha önceki dönemlerde olduğu gibi Çin’e giden tüccarlar kara yolundan yararlanıyorlardı. Daha sonraları İpek Yolu adıyla anılacak olan bu yollar kuzey ve güney olmak üzere başlıca iki güzergaha ayrılmıştır.

Eskiye kıyasla daha güvenli olması sebebiyle İslam ülkelerinden ve hatta Avrupa’dan Çin’e giden seyyahlar bu kara güzergahlarını kullanmayı tercih ediyorlardı. 13. yüzyılda kuzey güzergahı Dunhuang’dan başlayarak Hami, Beşbalık, Almalık, Otrar, Ürgenç, Saray ve Astrakan gibi şehirlerden geçerek Hazar Denizi’nin kuzeyinden Karadeniz’e ulaşırdı. Diğer ise yine Dunhuang’dan başlayarak Taklamakan Çölü’nün güney kıyısını izleyen, Pamir Dağları’ndan geçerek Badakşan, Horasan, Tebriz ve Anadolu’ya uzanan güney güzergahı idi (Çin’in Tarihi, wikipedi, 2022) .

2.2.2. Kıyafet Özellikleri

Giyim insanlar için sosyal statü bağlamında toplum içerisindeki yerini belirleyen çok önemli bir sembol halini almıştır. Örneğin tarihin devirlerinde bile insanların ait olduğu kabileler ve o kabiledeki statüleri üzerlerine giydikleri kıyafetlerinden ve kullandıkları aksesuarlardan anlaşılmaktaydı. Aynı şekilde medeniyetlerin giyinme tarzlarına bakıldığında, konar-göçer oldukları ya da yerleşik hayat sürdürdükleri gibi toplumsal özelliklerinin de belirlenebildiğini rahatlıkla görebilmekteyiz. Dikkat edildiğinde çok eski tarihlerden günümüze kadar insanların cinsiyeti, dini görüşü ve sosyal konumuna göre giyim türlerinin de değiştiğini görmek mümkündür. İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar hala bu ayrımlar devam ederken 1500 ve 1600’lü yıllarda Uzak Doğu’ da da Örneğin farklı coğrafyalarda yaşayan kesimler kendi örf, adet ve geleneklerini belirlemek amacıyla yaşadıkları yerin coğrafi koşulları ve elindeki imkanlar doğrultusunda kullandıkları malzemelerle tasarladıkları takılara ve kıyafetlere değişmeyen çeşitli geleneksel değerler ve sembolik anlamlar yüklemişlerdir (İdemitsu, 1986, 28-32).

Edo hanedanı zamanında (17. yy) kumaş boyama ve dokuma sanatı Kabuki tiyatrosunun ilerlemesi, eğlence mekanlarının canlanması ve sıradan hayatın zenginleşmesi gibi olaylarla gelişmiştir. Boyama ve dokuma sanatının ilerlemesi sayesinde işlemeciliğinde gelişmesinin etkisi ile “kimono” denilen geniş kollu ve bol, tek parçadan oluşup ayrı bir bez kuşakla belde bağlanan meşhur bir Japon milli kıyafeti elde edilmiştir. Uzak Doğu ve Japonya’nın tarihsel süreçlerinde çok sayıda farklı isimler alan kimono, tarz olarak çok değişmese de kumaş çeşidi ve özellikle boyama, desenleme türleri ile oldukça zengin bir içeriğe sahip olmuştur. (İdemitsu, 1986, 28-32).

Resim 16: Uzak Doğu’ da kimono ve kuşak modelleri

Kaynak: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1793794>

(Erişim Tarihi: 24/02/2022)

1600’lü yıllarda devam eden Japon geleneksel kıyafeti kimono, obi denilen kumaştan yapılmış kuşaklarla bağlanarak giyilirdi. Uzak Doğu’ nun Çin’ inde ise durum pek farklı değildir. Tıpkı kimono tarzını andıran benzer kıyafet stilleri bu dönemde Çin’de de giyilmiştir. Hatta Çin’in kıyafet tarzları gerek Japonya’ yı ve gerekse yakın çevrede bulunan diğer Uzak Doğu ülkelerinin giyim tarzını da etkilemiştir. En belirgin özelliği çapraz yakalardan ve düğme yerine kuşaktan oluşan ve geniş kesimli olan kıyafet özelliği ile dikkat çeken hanfu kıyafeti Çin’ in bu dönemlerde giyilen geleneksel kıyafet tarzı arasında yer almıştır. (Çin’in Tarihi, wikipedia, 2022).

Bu kıyafetin yapımında sırmalı ipek kumaş, ipek, pamuk gibi toplam dokuz çeşit kumaş kullanılmış ve bu kumaşlar bitkisel boyalarla boyanmıştır. Kıyafetlerin üstündeki desenler kıyafetleri giyen kişilerin sosyal statüsü ile ilgili birtakım bilgiler verir. Kıyafetlerin üstünde genel olarak ay, güneş, fil, kaplan, ejderha, ve kuş motifleri bulunmuştur (Okumura, 1983, 104-106).

Çin’ de ve dolayısıyla Uzak Doğu’ da bu yıllarda giyilen ve dikkatleri çeken bir diğer kıyafet modeli ise Tangzhuang kıyafeti olmuştur. Adını Çin tarihindeki en güçlü hanedanlıklardan biri olan Tang Hanedanlığı’ndan alan Tangzhuang, günümüzdeki haline en benzer formuna 1644 ile 1911 yılları arasında Çin’de hüküm sürmüş Qing Hanedanlığı zamanında gelmiştir. Tangzhuang, bir çeşit gömlek olmasına rağmen mandarin yakaya sahiptir ve sıradan yaka modellerinden çok farklıdır. Tangz huang’ın önündeki düğmeler el yapımıdır ve düğmelerin hemen yanında geleneksel Çin düğümü

bulunur. (Çin'in Tarihi, wikipedi, 2022).

Resim 17: Eski Çin geleneğine ait Hanfu ve Tangzhuang kıyafet modelleri.

Kaynak: <https://www.amazon.com/Womens-Traditional-Chinese-Hanfu-Costume/dp/B08FRDH9L9> <https://www.amazon.com.tr/tutuş-geleneksel-Tangzhuang-Kurzaermliig-pamuk/dp/B079MGWGZM> (Erişim Tarihi: 24/02/2022)

2.2.2.1. Erkek Burjuva Kıyafet Tarzı

Uzak Doğu' da yaşam tarzı özellikle giyim kültürü ve kıyafet anlayışlarını çok yakından etkilemiştir. Asya bölgesinin çok eskilerde çoğunlukla avcılık ve hayvancılıkla geçinmeleri göçebe bir yaşam biçiminin çoğu zaman at sırtında geçmesi, kıyafet biçimlerinde gösteriş ve ihtişamdan ziyade rahat ve kullanışlılığa daha fazla yer verilmesini sağlamıştır.

Diğer taraftan Uzak Doğu' nun özellikle 1500' lü yılların başından ve 17. yüzyıl sonlarına kadar devam eden hakimiyet savaşlarının yoğunluğu da bu kıyafet biçimlerinin gelişmesine olanak tanımıştır. Uzak Doğu' nun erkek burjuvası kıyafet biçim ve modelleri geleneksel olarak aynı biçim ve kesim stilini sürdürmüş, ancak motifler ve süslemeler bakımından keskin bir şekilde ayrılmıştır. Söz konusu motif ve süslemeler aynı zamanda bu dönemin Uzak Doğusunda sınıfsal ayrımın gerçekleşmesinde önemli katkı sunmuştur. Burjuva kıyafet tarzında da rahatlığa ve kullanışlılığa yer verilmiş ancak sıradan halk kıyafetlerinden farkı gösterişe biraz daha ayrıcalık tanınması olmuştur.

Özellikle savaş geleneğinin hakimiyet sürdüğü bu topraklarda örneğin samuray kıyafetlerinde görüldüğü üzere saray çevresi ve hanedan kıyafetlerinde gösteriş ve ihtişamı rahatlıkla ayırt edebiliriz (Güvenç, 2010, 88-96).

2.2.2.2. Erkek Halk Kıyafet Tarzı

1500 ve 1600'lü yılların Uzak Doğu giyim tarzında, burjuva ve orta sınıf halkın giydiği kıyafet stillerinde süsleme ve motifsel detayların haricinde, kesim ve biçim yönüyle çok fazla bir ayırım gözetilmemiştir. Örneğin kimono kıyafet tarzı Japonya'da her kesimden halkın giydiği biçimsel olarak birbirine çok benzeyen aynı disipline sahip bir kıyafet tarzıdır. Hatta kimono kıyafeti gündelik kimono ve özel günler için farklı kumaşa sahip örneğin çeşitli tören ve ayinler için ayrı kumaş tipinde ve motiflerde özel tasarım ve desenlere sahip kimono olarak ayrılmıştır (Güvenç, 2010, 74-79).

Resim 18: Örnek bir erkek kimono modeli

Kaynak: <https://www.pinterest.jp/pin/486248091008666187/> (Erişim Tarihi:

24/02/2022)

Benzer durum Çin için de aynı şekilde gelişmiştir. Örneğin; yapımında sırmalı ipek kumaş, ipek, pamuk gibi toplam dokuz çeşit kumaş kullanılan hanfu kıyafeti de tıpkı kimono gibi Çin'de her kesimden erkeğin giydiği biçim ve stil olarak değişmeyen ancak motif, renk ve desen yapısıyla çeşitli tabakalara ve sınıflara özgü bir model hali alabilen kıyafetler olmuşlardır. Çin'in bir diğer kıyafet tarzı olan Tangzhuang modelinde

de durum pek farklı değildir.

Çin de çeşitli insan sınıflarının birbirinden ayrılmasında bu kıyafet modelinde de renk, süslemeler ve motifler boyutuyla sıradan halk ve burjuva tarzı birbirinden ayrılabilmiştir. Örneğin kıyafetin sıradan halk tarzında daha sade renkler ve gündelikli düz desenler ve hatta ipek kumaştan ziyade pamuk ve keten dokumalar tercih edilmiştir (Güvenç, 2010, 74-79).

2.2.2.3. Kadın Burjuva Kıyafet Tarzı

1500 ve 1600'lü yılların Uzak Doğusunda erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da kıyafet tarzı genellikle bol, geniş ve rahat olması yönüyle yaşam biçimlerine tamamen uyum sağlamış bir kıyafet tarzı olmuştur. Uzak Doğu' da genel olarak kadın kıyafetleri de erkek kıyafet tarzı gibi, kendi sınıfları arasında biçim, kesim ve tarz olarak aynı ancak motif, kumaş, desen ve süslemeler yönüyle kendi sınıfının özelliklerini kesin çizgilerle ayırabilen modeller olmuştur.

Resim 19: Geleneksel saray tarzı kadın kimonosu.

Kaynak: <https://www.giyimvemoda.com/moda-sozlugu/kimono-nedir/293> (Erişim Tarihi: 24/02/2022)

Kadın burjuva stillerinde görüldüğü üzere daha çok canlı renkler (mavi ve kırmızının tonları gibi), çiçek motiflerine daha fazla yer verilmiş, takı olarak da baş kısmında fan tarzında saçta tutturulan tokalara yer verilirken ellerde ise genellikle motifli ve desenli çeşitli ebatlarda fan yelpazeler sıklıkla kullanılmıştır.

Resim de görüldüğü gibi çiçek motiflerine bol miktarlarda yer verilmiş, bele sarılan kuşak da olduğu gibi kırmızı renginin tonlarına özen gösterilmiştir. Burjuva kadın stilinde dikkat çeken diğer bir ayrıntı da kol ağzlarındaki motif ve süslemelerdir. Kumaş kalitesi de dikkate alındığında kadın halk kıyafet tarzından farklı olarak ipek kumaşlar burjuva kesiminde daha çok kullanılmıştır (Yamazaki, 2009, 110-116).

2.2.2.4. Kadın Halk Kıyafet Tarzı

1500 ve 1600 yıllarının Uzak Doğusunda Japon ve Çin kültürü felsefesi hızlı bir yayılım gösterirken, doğa felsefesi ile uyumlu doğa gravür ve desenlerini içeren motifsel giyim tarzları da aynı coğrafyada yaşayan farklı uluslara kadar uzayabilmiş ve giyim tarzı olarak benimsenmiştir. Söz konusu kıyafet modelleri ana hatlarını koruyan ve dışsal etkilerden etkilenmeyen gelenekselliği taşıdığı için yine erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da sınıfsal ayrımların belirlenmesinde biçim ve kesim yönüyle çok fazla ayrılmamıştır (Güvenç, 2010, 88-96).

Erkeklerde olduğu gibi aynı şekilde kadınlarda da halk kıyafet tarzı, burjuvanın ihtişam ve görselinden motifler, desenler, kumaş yapısı ve renk yönüyle ayrılmıştır. Burjuvanın canlı ve egzotik renk ve desenlerinden ziyade sıradan halkın giyim tarzında sade ve düz modeller seçilmiş, biraz daha varlıklı olan orta sınıf kadın halk kesiminde pamuklu kumaş ve kısmen özel günler için ipekten yapılı kumaşlara yer verilirken, daha fakir kesimlerde başta pamuk olmak üzere keten ağırlıklı kumaşlar tercih edilebilmiştir. Burjuva stilinde olduğu gibi örneğin kimono kıyafet tarzında kollar geniş ve gövdeye bağlı değildir. Bu dönemde Çin’ in yaygın olan giyim stili Tangzhuang erkeklerde kullanıldığı gibi kadınlarda da üstte yakalı gömlek olarak, alt tarafta bir pantolon modeli olarak kullanılırken, burjuva ve sıradan halk arasındaki sınıfsal ayrımı biçim ve kesim tarzıyla değil renk, desen süslemesi ve kumaş kalitesi ile ayrılabilmiştir (Güvenç, 2010, 95-100) .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1500 ve 1600'LÜ YILLARA AİT BATI ve DOĞU KIYAFETLERİNİN KIYASLANMASI

3.1. Benzer Özellikler

Kıyafetin tarihsel sürecinde farklı medeniyetlerde, farklı uluslarda ve zamanlarda kullanılan tarz ve stillerin değişimi, uygarlıkların gelişim sürecinden doğrudan etkilenmekte ve yine bu uygarlıklar tarafından belirlenmektedir. Kıyafet tarzları genel olarak kişisel tercihleri ve kültürel alışkanlıkları yansıtırken bazı kesimler kıyafetlerindeki değişim ve dönüşümlerde kimi zaman kararlı bir duruş sergilemiş kimi zaman da baskın olan başka ulusların ve medeniyetlerin etkisi altında kalmışlardır.

Bu bağlamda; 1500 ve 1600 yıllarının Batısında özellikle kadın giyim tarzı Rönesansın başlangıcından itibaren sürekli yenilenen ve eski gelenekten uzaklaşan bir tarz olmuştur. Doğu ise özellikle Uzak Doğu başta olmak üzere söz gelimi kültürel dönüşümdeki muhafazakarlığını sıkıca koruduğu için, kendi içinde geleneksel kabul görülen kıyafet tarzını değiştirmemiştir. Bu yıllarda keşif hareketlerinin henüz devam ediyor olması özellikle Doğu' da henüz keşfedilmeyen ticaret yollarının sebep olduğu engeller temel sorunların başında gelmekteydi. Çünkü farklı kültürlerin yaşam tarzları arasında etkileşim olabilmesi için insanların buluşması bir araya gelmesi ve kaynaşması gerekmektedir. Bu bağlamda Batı kıyafetleri ve özellikle de Uzak Doğu (Asya kültürü ve yaşantısı) giyim tarzı arasında çok fazla benzerlik görmek neredeyse mümkün olmamıştır.

Batı kadın kıyafetlerinin Doğu tarzı ile olan benzerliğinden daha fazla bahsedebilmemiz için öncelikle Batı giyim tarzını, Osmanlı Devleti'nin Anadolu'su ile kıyaslamamız daha doğru olacaktır. Çünkü; Batı ve Osmanlı Devleti arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerin bu yıllarda hız kazanması ve Batı' dan Osmanlı'ya gelen meraklı gezgincilerin gözlemleri bu süreçte çok önemli katkıların oluşmasını sağlamıştır.

Söz konusu kültürel etkileşim sürecinin başlaması ile beraber iki taraf arasındaki giyim tarzında ortaya çıkabilen kıyafetler arasındaki benzerlikler ise detaylı bakıldığında

özellikle kadın kıyafet tarzında daha çok elbisenin uzunluğu noktasında kendini göstermektedir.

Her iki kıyafet tarzında da elbisenin darlığı ve oturma biçimi farklı olmakla birlikte elbiselerde görülen uzunluk ortak bir benzerlik göstermektedir.

Benzerlik gösteren bir diğer detay da baş kısmından başlayan ve yüzü kapatacak ölçüde aşağı sarkan tül tülbentlerin olmasıdır. Anadolu kültüründe saray kıyafetlerinde yüzü örten tülbentlere benzeyen bazı stillerin özellikle kuzey Avrupa da giyilen kapalı kıyafetlerde de aynı olduğu ve benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Resim 20: Batı ve Doğu kadın kıyafet tarzına ait 2 örnek.

Kaynak: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf>
<https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html>

(Erişim Tarihi: 12/02/2022)

Resim 20 de görüldüğü gibi, başlık ve yüze inen tülbentlerin varlığı ve kıyafetteki kapalılık Doğu ve Batı' ya ait 2 ayrı kadının kıyafet tarzındaki bazı benzerlikleri ortaya koymaktadır. Kadın kıyafetlerde benzerlik açısından dikkatleri çeken bir diğer önemli ayrıntı da başlık kısmında görülmektedir. Batı kıyafetlerinde özellikle de Alman giyim tarzında ve kuzey Avrupa kesimlerinde 1500' lü yıllarda daha yaygın olmak üzere, başlık kısmında dikkat çeken ayrıntı; başlıkların saçı tamamen kapatan bone tarzında olmasıydı. Örneğin resim 9'da yer alan Gabel başlıklı orta sınıf bir kadın portresinde kadının baş kısmında yer alan başlığın detaylarına bakıldığında başlığın Anadolu kadınında olduğu gibi saçın tamamını örtecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Batı kadın giyim tarzı ile Doğu kadın giyim tarzı arasında benzerlik yönüyle gözlemlenen diğer bir ayrıntı da kıyafetlerde içlik tarzı 2.kat başka kıyafetin aynı anda giyilmesidir.

Bu ayrıntı özellikle Rönesans döneminin yeni başladığı 1500’lü yılların başından itibaren daha fazla görünmektedir.

Bu dönemlerde değişimden henüz pek fazla etkilenmeyen başta kuzey Avrupa olmak üzere daha çok muhafazakâr kesim, tıpkı Doğu giyim tarzında olduğu elbiseyi bir kattan fazla giymekte ve dıştaki elbisenin altına bir kat da içlik giymekteydi.

Erkek kıyafetlerinde ise ortak benzerlikler özellikle iç kısma giyilen gömlek ve yeleklerin benzerliği ile kendini göstermektedir. Daha çok Osmanlı Anadolu’ su ve Batı tarzı iç gömlek ve yeleklerin ceket içine giyilebilen yakasız stilleri benzerlik gösterirken, özellikle 17.yüzyılın başlarından itibaren ticaret ilişkilerinin gelişmesi ile beraber Osmanlı motiflerinin Batı’ da ilgi bulması sonucu desen ve motifler yönüyle de benzerliklerin oluşmaya başladığı görülmektedir. Benzerlik noktasında dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise Doğu’ da Osmanlı hanedanlarına ait kıyafetlerin ihtişamı ile Batı’ nın kraliyet kesimine ait gösterişli kıyafetlerin benzerliği olmuştur. Resim 18 de görüldüğü gibi Padişah Kanuni Sultan Süleyman ve Kral Henry’ e ait kıyafetlerdeki kabarıklık ve kürk yoğunluğu benzerlik göstermektedir.

Resim 21: Kanuni Sultan Süleyman ve Henry e ait kıyafet örnekleri.

Kaynak: <https://www.biyografya.com/biyografi/5088>

<https://www.istiridyinci.com.tr/tarihte-inci/> <https://historyanswers.com/did-henry-viii-have-a-son/> (Erişim Tarihi: 21/02/2022).

Yine aynı şekilde resim 4’te de görüleceği üzere; Holbein’e ait dönemin Büyükelçileri’ni resimleyen bir başka tablosunda İngiltere’de yaşayan Fransa elçisi Jean

De Dinteville ve aynı zamanda arkadaşı olan elçi ve piskopos Georges De Selve'nin giysilerinde, dönemin iki önemli erkek cüppesinin örnekleri dikkat çeken önemli bir ayrıntıdır. Cüppelerin tarzı ve kürklerdeki uzunluk, taşlar, süslemeler ve kabarıklıklar da özellikle Osmanlı saray çevresi kıyafet tarzında olduğu gibi süslemeli kürk çeşitleriyle aynı görüntüyü sergilemektedir.

3.2. Farklı Özellikler

Batı giyim kültürü ile Doğu giyim tarzlarının birbirleri arasındaki karakteristik farklarına bakılacak olursa; dikkat çeken önemli bir ayrıntının, Avrupa'da kadın ve erkeklerin giyiminde beden giysiden daha çok ön planda olduğunun görülmesidir. Yine aynı şekilde Batıdaki kıyafet özelliklerinin Doğu ülkelerinden ayrılan bir diğer yanı ise kadın ve erkek kıyafetleri arasındaki belirgin farklardır. Osmanlı Doğu Anadolu giyiminde ve Uzak Doğu giyiminde ise bu farklar neredeyse yok denilecek kadar azdır. Örnek verilecek olursa, şalvar Osmanlı'da hem erkeğin hem de kadının giydiği bir giysiydi ve Osmanlı kültürü pantolonu Avrupa'dan çok daha önce keşfetmişti. Bunun nedeni de Orta Asya kültüründen ileri gelmekte idi ve tabi ki göçebe bir toplum olması da rahatlık açısından şalvarın giyilmesini vazgeçilmez bir ihtiyaç haline getirmişti. Bu bağlamda; dünyada kıyafet literatüründe de “bifurcatedgarment” olarak ifade edilen giysiler arasına giren pantolon, Batı kadını için ancak 19. Yüzyılda Bloomer kıyafeti “Türk Şalvarı” olarak da adlandırılıp eteklerin altına gizlenmiş iç giysiler tarzında kullanılmıştır.

Batı giyim tarzı ile Doğu tarzı arasındaki en önemli farklılık, Batı giysilerinde cinsiyet ayrımının Osmanlı giysilerine oranla daha da belirgin olmasıdır. Örneğin giysi tarihinde bifurcatedgarment olarak ifade edilen giysiler arasına giren pantolon, Avrupa kadını için 19. yüzyılda Bloomer giysisi olarak bilinen giysi çıkana kadar giyilmesi imkânsız olan bir giysi olmuştur. Pantolona benzeyen Bloomer giysisi “Türk şalvarı” olarak da isimlendirilip eteklerin altına gizlenmiş iç giysileri olarak kullanılmıştır.

Oysaki Osmanlı imparatorluğu'nda şalvarlar hem erkek hem de kadınlar için kullanılır. Türkler köken olarak Orta Asya'ya dayanan göçebe bir toplum olmalarından dolayı pantolonu Batı toplumundan çok önceleri keşfetmişlerdir. Özellikle göçebe kültürlerin ata binerek yolculuk yapmaları ve göçebe yaşam için fonksiyonellik arayışından dolayı şalvar ve pantolonlar Doğu giysilerinin vazgeçilmez unsurları olmuşlardır. Aynı şekilde Uzak Doğu ve Asya da dahi durum farklı olmamıştır. Uzak Doğu giyim tarzına bakıldığında da kadın ve erkelerde ortak kıyafet tarzı uygulandığı görülmektedir. Örneğin bu kıyafet tarzlarında en çok dikkat çeken ve pantolon konusunda vurgulanmak istediğimiz kıyafet türü Doğu ve Batı kadınlarında kıyafet tarzları arasındaki farklılıklar bağlamında ortaya konulacak önemli detaylardan biri de şüphesiz bele bağlanan kuşaklardır.

Daha çok Doğu kıyafet kültüründe karşılaştığımız ve tanık olduğumuz bele bağlanan ve kumaştan yapılan kuşaklar gerek Anadolu' da gerekse Asya ve Uzak Doğu da yaygın olarak kullanılıyorken Batı' da ise bele bağlanan kuşaklar kıyafet tarzı olarak kullanılmamıştır. Kuşak tarzı, pantolon ve şalvar da olduğu gibi yine Doğu kültüründe göçebe hayatın yaşam biçimi ile ilişkili olduğundan, örneğin kuşak sayesinde çeşitli silah ve kılıçların bele takılabilme kolaylığı sağlanabildiğinden Doğu giyim tarzı için gelenek haline gelebilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BATI ve DOĞU KIYAFETLERİNİN GÜNCEL OLARAK TASARLANMASI ve UYGULANMASI

Tezin bu aşamasında 1500 ve 1600’lü yılların çalışmanın başından beri anlatılan kıyafet tarz ve stilleri dikkate alınarak ve dönemin çeşitli sanatsal ürünlerinden de ilham alarak günümüz kıyafet tarzına bazı uyarlamalar yapılmıştır. Bu aşamada dönemin en canlı ve dikkat çeken renkleri desenleri ve motifleri ele alınarak çeşitli pantolon, bluz, elbise, alt ve üst takım elbiselerin günümüz tasarımları ile birleştirilmesi sağlanmış, ortaya şık ve etkileyici yeni stiller konulmuştur.

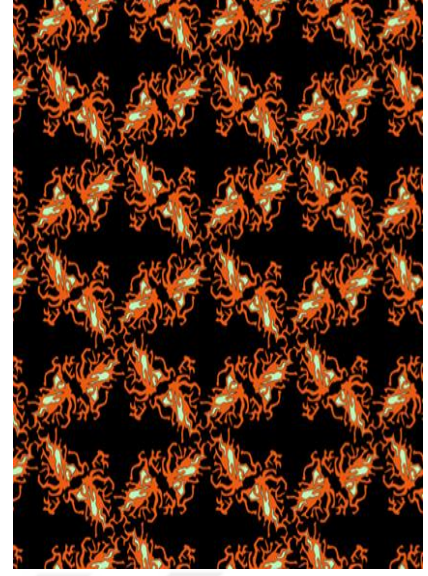
4.1. Tasarım ve Uygulama

4.1.1 Tasarım

Çalışmanın bu bölümünde dönemin Batı ve Doğu kültürüne ait kıyafet tarzında kullanılan motifler ve desenler ele alınmış, dönemin bazı kumaş kesim biçimlerinin de dikkate alınarak günümüz kıyafet biçim ve modellerine uyarlandığı renkli ve şık tasarımlar elde edilmiştir. Çalışmada günümüz tarzı ile yapılan uyarlamalar sonucunda aşağıdaki modeller elde edilmiştir:

Resim 22: Esinlenilen eser

Resim 23: Esinlenilen desen

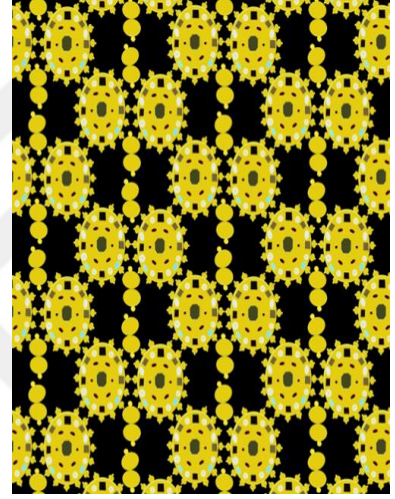
Resim 24: Tasarımı yapılan kıyafet

İlk modelde; İtalyan sanatçı Gian Lorenzo Bernini'nin 1622-1625 yılları arasında yaptırdığı gerçek boyutlu bir Barok mermer heykeli olan Daphne heykelinden ilham alınarak plazzo model bir kumaş pantolonun günümüz modellerine göre uyarlaması yapılmış ve görüldüğü gibi şık bir pantolon modeli elde edilmiştir. Kumaş üzerindeki siyah zemine döşenmiş altın rengi desen ve motifler döneme ait sık kullanılan gravürler olup oldukça dikkat çekicidir.

Çalışmada uyarlanan 2. modelde; dönemin kadınları tarafından sıklıkla giyilen bir kıyafet tarzından esinlenilmiştir. Dönem kadınlarının iç elbiselerinin uzunluğu dikkate alınmış ancak günümüz modasına kısa bir biçimde tasarlanmıştır. Kol ve iç elbise detayı döneme ait motiflerden yapılırken, iç elbise siyah kumaş üzerinde altın sarısı güpürlerden yapılmış ve üstüne gelen kısım siyah tül olarak seçilmiştir.

Resim 25: Esinlenilen eser

Resim 26: Esinlenilen desen

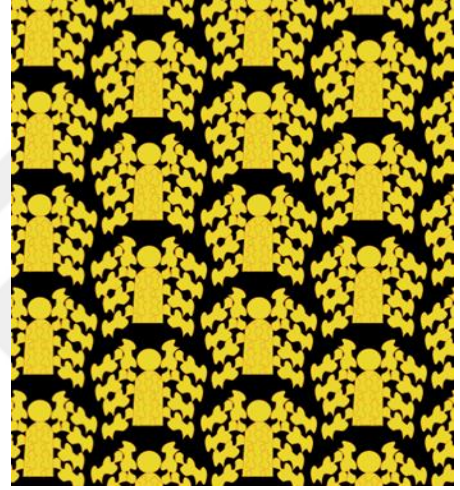

Resim 27: Tasarımı yapılan kıyafet

Elde edilen 3.Modelde ise; alt ve üstten oluşan bir takım tasarlanmıştır. Kıyafetin Crop bluz kısmı dönemin Ruff yaka modelinden esinlenerek tasarlanmış, kollar da yine o döneme ait balon kol modasından yola çıkılarak günümüz modasına göre uyarlanmıştır. Kıyafetin renk seçiminde ise siyah kumaş üzerine altın sarısı kabartmalı işlemler kullanılmıştır. Pantolonun tasarımında da günümüzde modern olan önden yırtmaçlı İspanyol paça pantolon kullanılmış, renk tasarımında yine siyah kumaş üzerinde Altın sarısı kabarmalı işlemler tercih edilmiştir.

Resim 28: Esinlenilen desen

Resim 29: Esinlenilen desen

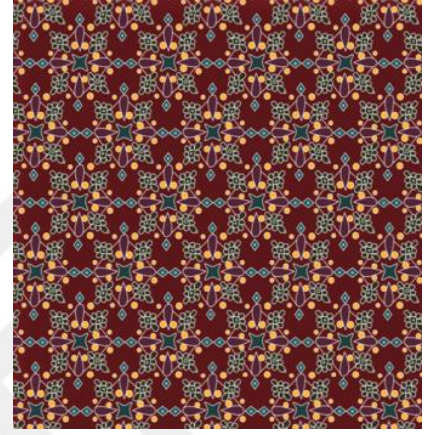

Resim 30: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmada tasarlanan 4. Modelde; döneme ait bir kolyenin deseninden esinlenilerek günümüze uyarlı yeni bir elbise tasarlanmıştır. Çalışmada bordo renk kumaş üzerine işlemeli motif şeklinde tasarımlar düşünülmüş ve boyun detayı dönemin Ruff yaka modasından esinlenilerek tül kumaştan yapılmıştır.

Resim 31: Esinlenilen eser

Resim 32: Esinlenilen desen

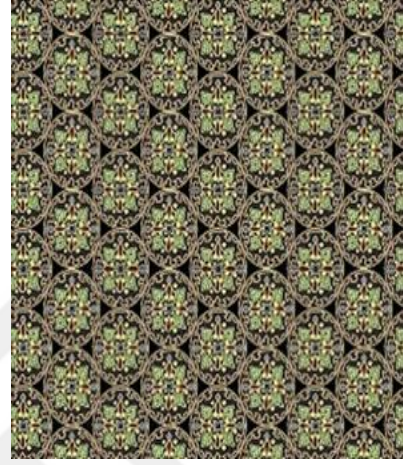

Resim 33: Tasarımı yapılan kıyafet

5.Modelde ise; dönemin kadın halk giysilerinden esinlenerek bir elbise modeli tasarlanmıştır. Elbisede dikkat çeken detay, siyah kumaş üzerine işleme motiflerle dokulu döneme ait bir desenin uyarlanmasıdır gri ve fûme tonlarının kullanılmasıdır.

Resim 34: Esinlenilen eser

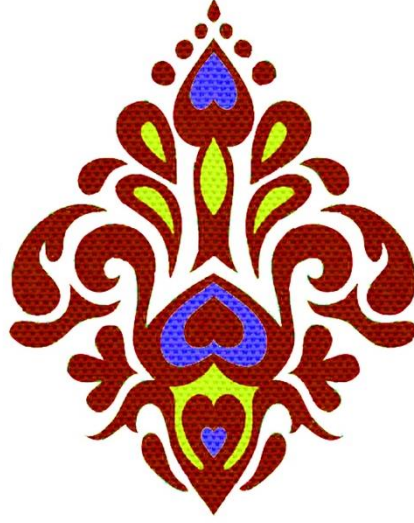

Resim35: Esinlenilen desen

Resim 36: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 6. Modelinde ise; döneme ait bir desen kullanılmıştır. Bu desen günümüz erkek kıyafetlerine göre bir kimono model üzerine çalışılmıştır. Kimono'nun ön dikiş kısmı, yaka kısmı, kol ağzı ve arka alt dikiş yeri Su Taşı ile işlenmiştir.

Resim 37: Esinlenilen desen

Resim 38: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 7. Modelinde dönemin işlemelerinden esinlenilmiştir. İşlemelerden bir parçası alınarak İllustrator programında yeniden düzenlenmiştir. Hazırlanan desen T-shirt üzerine göre hazırlanmıştır.

Resim 39: Esinlenilen desen

Resim 40: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 8. kıyafetinde dönemin erkek kıyafetleri olan Saksonya kostümünden esinlenilmiştir. Rönesans Dönemindeki erkek pantolonları kısa ve lastikli olup günümüzdeki Jogger pantolonları ile benzerlik göstermektedir. Dönemin kıyafetlerinden esinlenilerek yapılan kıyafette Su Taşı süslemesi kullanılmıştır.

Resim 41: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 9. ve son kıyafetinde dönemin kadın kıyafetlerinden esinlenilmiştir. Öncelikle boyun kısmında Ruff yaka kullanılmıştır daha sonra Straplez elbisenin üzerine balon kol eklenmiştir. Yine aynı dönemde elbiselerde iki kat tercih edildiği için tasarlanan elbisede etek kısmı iki kat olarak tercih edilmiştir. Elbisenin üzerine dönemi yansıtan sarı işlemeler işlenmiştir.

Resim 42: Esinlenilen desen

Resim 43: Tasarımı yapılan kıyafet

4.1.2. Uygulama

Çalışmanın bu bölümünde yapılan tasarımların dört tanesi hayata geçirilmiştir. Kıyafetlerin tamamlanması detaylı şekilde anlatılmıştır.

Çalışmanın 7. Modeli dijital baskı olarak gerçekleştirilmiştir. Pamuk kumaş bir t-shirt üzerinde ön kısımda 12 ve arka kısımda 12 olmak üzere 24 adet baskı bulunmaktadır. Bilgisayar üzerinde hazırlanan desenler günlük hayatta kullanım için bu şekilde yansıtılmıştır.

Resim 44: Tasarımı yapılan kıyafet

Resim 45: Boyama işlemi

Resim 46: Boyama işlemi

Resim 47: Dikim işlemi

Resim 48: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 6. Modelinde ise; ilk olarak kimono'nun üzerine dijital baskı yapılmıştır. Daha sonrasında dijital baskının bazı kısımları akrilik boya ve fırça yardımı ile boyanmıştır. Desenin çevresinin keskin bir hat vermesi için kenar çizgileri altın sarısı renkli bir kalem ile boyanmıştır. Boyama işlemleri tamamlandıktan sonra kimono'nun yaka çevresinden başlayarak ön dikişleri, kol ağzı ve etek uçları 'Su Taşı' adı verilen süsleme ile belirlenen noktalara dikilmiştir.

Resim 49: Dikim işlemi

Resim 50: Tasarımı yapılan kıyafet

Çalışmanın 8. kıyafetinde dönemin erkek kıyafetleri olan Saksonya kostümünden esinlenilmiştir. Rönesans Dönemindeki erkek pantolonları kısa ve lastikli olup günümüzdeki Jogger pantolonları ile benzerlik göstermektedir. Dönemin kıyafetlerinden esinlenilerek yapılan kıyafette Su Taşı süslemesi kullanılmıştır.

Resim 51: Boyama işlemi

Resim 52: Ruff yaka dikimi

Resim 53: Kıyafet dikimi

Resim 54: Tasarımı yapılan kıyafet

Tasarımı yapılan 9. Modelde ise; iki katlı elbisenin tamamı işlemeli kumaş ile kaplanmış ve elde dikilmiştir. Daha sonrasında üzerine organze tül den balon kol dikilmiş ve akrilik boya ile boyanmıştır. Yine organze tül den Ruff yaka çalışılmıştır. Tamamlanan bütün parçalar birleştirilmiş ve elbise tamamlanmıştır.

SONUÇ

Çok eski uygarlıklar günümüze kadar birbirleri ile iletişimlerini koparmadan nesilden nesile kültürel aktarımlar sağlamış ve dünya coğrafyasına farklı toprak parçaları üzerinde yayılmışlardır. Her bir uygarlık kendinden sonra gelen bir sonraki uygarlık için çeşitli miraslar bırakmıştır. İnsanlar arasında süre gelen bu ilişki zaman içinde kendi aralarında akrabalık ilişkileri kuracak daha geniş boyutlara kadar yayılım göstermeye devam etmiştir. Tüm uygarlıkların kendine özgü tercihleri ve kültürel birikimleri olmuş ve bu birikimler kişiler arasında kurulan ilişkiler sonucunda düzenli olarak aktarılmıştır. İşte Doğu ve Batı arasındaki kıyafet tarzı ve modası da söz konusu uygarlıkları giyim zevkleri ve tercihleri noktasında nesilden nesile aktarımlar sağlayarak günümüze kadar gelişimini tamamlamıştır. Gerek Batı toplumları ve gerekse Doğu Anadolu ve Uzak Doğu toplumları kıyafet kültürünü her ne kadar geliştirerek ve değiştirerek günümüze kadar getirebilmişse de, çeşitli tarihsel sanat ve dokümanlardan yola çıkılarak yapılan araştırmalarda söz konusu toplumların eski tarz ve modelleri hakkında da bilgi elde edebilmek mümkün olmuştur. Bugün eski kültür ve geleneklere duyulan ilgi sayesinde günümüz moda anlayışı ve ürünleri ile dönemin moda anlayışları ve tarzları arasında ilgi çekici kıyaslamalar ve benzetmeler zevkle yapılabilmektedir.

Doğu ve Batı kıyafet tarzı 1500 ve 1600' lü yıllar ekseninde incelendiğinde özellikle Batı' nın 1500'lü yılların başından itibaren Rönesans dönemi ile başlayan aydınlanma reformlarının etkisi ile hızlı bir gelişim sürecine girdiği ve bu sürecin 1600'lü yıllar boyunca da devam ettiği görülmektedir. Yapılan genel bir değerlendirmede batı' da bilim ve sanat adına elde edilen her bir gelişim ve ilerlemenin kıyafet tarzının gelişimi ve modernleşme süreci üzerinde de doğrudan etki ettiği göze çarpmaktadır. Diğer taraftan dönemin Doğu kıyafet tarzında ise daha çok İstanbul'un fethiyle beraber Osmanlı Devleti'nin Batı ile olan yakın ilişkileri neticesinde değişim ve etkileşim rüzgarından etkilendiğini söylemek doğru olacaktır. Kendine has kıyafet özellikleri her ne kadar keskin çizgilerle ayrılabilse de Avrupa ve Osmanlı arasında kıyafet ilişkileri bağlamında da bir etkileşim süreci yaşandığını söylemek mümkündür. Osmanlı ile Avrupa arasında artan etkileşimler çoğu alanda olduğu gibi giyim alanında da olmuştur.

Karşılıklı etkileşimler neticesinde Osmanlının en çok etkilendiği alanlardan biri olan giyim ve kıyafet Batılılaşmanın simgesel olarak gösterildiği en önemli kültürel etkilerinden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden yabancı sanatçılar ve gezginciler ve her iki bölge arasında gidip gelen elçiler hem Avrupa'da hem de Osmanlıda bu etkileşimler sonucunda giyim kuşama yansıyan çeşitli modalar ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Avrupa'da özellikle 17. yüzyılda başlayan Türk modası Avrupa'nın sanat ve sosyal hayattaki yaşamını etkilemiştir. Türklerin kullandıkları birçok şey Avrupa'daki yaşamın içine girebilmiş, Batı'ın saraylarında bu etki kendisini fazlasıyla hissettirmiştir. Bu etkileşim tek yönlü olmamış ve sonuçta her ulus iletişime geçtiği diğer toplumlara aktarımlar sağlarken aynı zamanda o milletten de bazı aktarımlar alabilmiştir. Tabi bu alışveriş sonucunda kıyafet tarzları arasında da kültürel etkileşimler kaçınılmaz olmuştur. Ancak aynı durum özellikle Uzak Doğu kıyafet tarzı için söz konusu olmamıştır. Uzak Doğu'ya giden ticaret yollarının geç keşfedilmesi bu kültürle ait geleneksel kıyafet tarzının kendi içerisinde muhafazakâr bir yapıda korunmasını sağlamış ve sonuç olarak da kıyafet kültüründe Uzak Doğu'nun Batı kültüründen etkileşim ve değişimi neredeyse hiç başlamamıştır.

Bu yıllardaki önemli tarihsel süreçlere bakıldığında aslında Osmanlı Doğu kültürünün Batı tarafından merak edilmesinde kazanılan savaşlar ve fetihler sonrasında Avrupalı devletlerin bu ihtişamı ve büyümeyi merak etmesi ve Osmanlı devletini araştırmaya ilgi duyması olmuştur. 16. Yüzyılda ihtişamlı bir devir yaşan Osmanlı 17. yüzyıla geldiğinde 16. yüzyıldaki ihtişamını kaybetmeye başlamıştır. Avrupalı devletler Osmanlı'nın yükselişini, gelişmesini durdurmak için yeni keşifler yapmaya başlamış ve sonuçta Coğrafi keşiflere çıkarak ticari bir zenginliğe kavuşmuştur. 17. Yüzyılda Duraklama devrine giren Osmanlı Devleti ihtişamı yeniden kazanma amacıyla çeşitli çözüm yolları aramıştır. Çözüm yolunu ilk önce iç karışıklıkları gidermekte bulduğunu düşünse de diğer taraftan Batı devletleri giderek daha da güçlenmeye devam etmiştir.

17. yüzyılın son yılları, Osmanlı için batılılaşma adımlarının atıldığı yıllar olmuş, daha çok bilim ve teknik araştırmaları yapmak için yurtdışına gönderilen elçiler gittikleri devletlerin kültürlerinden de etkilenmiştir. İlk önce sarayda başlayan bu yeni adımlar Osmanlı'nın Avrupa ile olan münasebetlerini aynı zamanda Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya ziyaretleri sayesinde birbirlerine karşı bağlarını güçlenmiştir.

16.yüzyılda Osmanlı kıyafet anlayışında batı etkilerinin çok az yaşandığı bir dönem oluşmuştur. Fakat Osmanlı bu dönemde Avrupayla olan siyasi ilişkilerini arttırmıştır. 17. yüzyılda ise Osmanlı kıyafet kültürü içinde erkek ve kadın giyiminde görülen Avrupa etkileri hissedilir duruma gelmiştir. Örneğin; Avrupa’da Barok döneminin yansımaları olan kumaş aksesuarları, kurdele ve danteller Osmanlı çarşılarında satılmaya başlanmış, kullanılan aksesuarlar, aynalar ve parfümler Osmanlı pazarında kadınlar tarafından çok fazla ilgi görmüştür.

Bu çalışmada dikkatleri çeken önemli bir ayrıntı kültürlerin kendi içerisinde erkek ve kadın kıyafet tarzlarının ayrı ayrı ele alınması ve hatta toplumun belirli kesimleri bakımından da (kadın burjuva, kadın halk, erkek burjuva ve erkek halk gibi) ele alınmış olmasıdır. Bu sayede kıyafet özellikleri hakkında daha kapsamlı ve derinlemesine bilgi elde edilmesini sağlayan bu detaylar, çalışmanın önemini kıyafet özelliklerindeki ince detayların da bilinmesi noktasında ayrıcalıklı kılmıştır. Çalışmada kadın ve erkeklerin her bir kesimi için elde edilen kıyafet özellikleri sayesinde Batı ve Doğu kıyafet tarzları bakımından farklı ve benzer yanların tespiti sağlanabilmiş aynı zamanda da günümüz kıyafet özellikleri ile kıyaslama yapılabilme olanağı elde edilebilmiştir.

Sonuç olarak bu tez çalışmasında farklı kıyafet tarzı ve kültürüne sahip olan Batı ve Doğu toplumlarının 1500 ve 1600’ lü yıllara ait yaşam biçimlerinden elde edilen bilgiler ışığında kıyafet özellikleri ve dönemin modası incelenmiş ve içerisinde bazı önemli tarihsel olaylarında vurgulandığı önemli bir kesit ele alınmıştır. İlerleyen aşamalarda kıyafet özellikleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları da ele alan bu çalışma, 16. ve 17. Yüzyıl dönemlerine ait olan kıyafet özelliklerinin günümüz kıyafetleri ile de kıyaslanmasını ve uyarlanabilmesini sağlayabilmiştir. Aynı zamanda kıyafetler arasındaki söz konusu uyarlamalar sayesinde de günümüz kıyafet tarzı ile sentezlenebilen şık ve zevkli yeni tasarımlar 5 ayrı modeller halinde elde edilebilmiştir.

Şu an 5 ayrı modelin tasarlanması ile sonuçlanan bu çalışma ileride Batı ve Doğu medeniyetlerinin farklı zaman dilimlerinde de araştırılmak istenmesinde önemli bir ilham kaynağı olacak ve günümüz modasına yeni tasarımların ve stillerin aktarılabilmesinin önünün açılmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitap

AND, Metin, “Yüzyıllar Boyunca Avrupa”da Türk Modası”, Skylife, Eylül 2002, 115-126.

APAK, Melek Sevüktekin, Gündüz, Filiz Onat, Eray, Fatma Öztürk, **Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.

BAYSAL, A., “Doğu Anadolu Arkeolojisinde Göçebelik ve Yaylacılık Kültürü (M.Ö. II Bin): Veriler Işığında Yeni Düşünceler”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 13, Sayı: 23, 2012/2, 2012, (255-268).

BOUCHER, Francois. “A History of Costume in the West”.Çev. John Ross. New York 1966.

EVREN Burçak - CAN Dilek Girgin, Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını, Milliyet Yayınları, 1997, 88,89.

ÇAĞMAN Filiz, **Tanzimat’tan Önce Selçuk ve Osmanlı Toplumunda Kadınlar: Katalog**, Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın, İstanbul, 1995.

DAVISON, H. Roderic, **Osmanlı –Türk Tarihi 1774- 1923 Batı Etkisi**, İstanbul, Alfa BasımYayım, 2016.

DEREBOY, Elif Julide, **Tablolarla Kostüm ve Moda Tarihi**, İstanbul, Özel Güzel Sanatlar Stilizlik Yayını, 2004.

DÜĞER, Selçuk, **Seyyahların İzlenimlerinde Osmanlı ve Batı Dünyası**, Kitap&Ca- fe Serüven, 2016.

EVREN, Burçak, GÖRGÜN CAN, Dilek, Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını, Milliyet Yayınları, 1997.

GÜRTUNA, Sevgi, **Osmanlı Kadın Giysisi**, Ankara, TC. Kültür Bakanlığı Yayını, 1989.

GÜVENÇ, B. (2010). Japon Kültürü (Nihon Bunka). İstanbul: Boyut Matbaacılık.

HİMAM, Dilek. "16. Yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu – Batı Etkileşimi, Egzotizm Ve Güç".Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi. 29, (Ağustos, 2013) :91-116

İDEMİTSU, S.(1986).Japon Sanat Sergisi, İdemitsu Koleksiyonu. Japonya Publishing

KAFADAR, Cemal, **Tanzimat’tan Önce Selçuklu ve Osmanlı Toplumunda Kadınlar**, Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın:Sergi Katoloğu, İstanbul, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 1993.

LAVER, James. World of Art : Costume & Fashion. Great Britain:Thames and Hudson, 1996.

MANTRAN Robert, “**XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul’da Gündelik Hayat**” (Çeviren: M. Ali Kılıçbay), İstanbul, 1991. 112-120.

MODA, Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi, Çeviren : Duygu Özen, Kaknüs Yayınları, 2013.

OK, Meltem., (2016) . “Rönesans Dönemi Ruff Yaka’nın Günümüz Modasına Yansımaları” İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. Cilt 6 Sayı 13 (235-250)

OKUMURA, S. (1988). Kimono Bir Japon Klasığı.P Sanat Kültür ve Antika Dergisi, 12, 104-114.

ÖZKAFA, Fatih. Derin Tarih Özel Sayı Turkuvaz Yayıncılık. S.13, 13, 2018

ROSAMOND E. Mack, Doğu Malı Batı Sanatı: İslam Ülkeleriyle Ticaret ve İtalyan Sanatı: 1300-1600, Kitap Yayınevi-100, İstanbul, Kasım, 2005, 57.

SALMAN, Fikri, **Türk Kumaş Sanatı**, Erzurum, Zafer Ofset Matbaacılık, 2011.

SEVİN, Nurettin, **On üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

SİPAHİOĞLU, O., (1992).Bursa ve İstanbul'da Dokunan ve Giyimde Kullanılan 17.yüzyıl Saray Kumaşlarının Yozlaşma Nedenleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,1992, 54.

ŞAHİN Yüksel."19.Yüzyıl Türk Kadın Giyiminde Avrupa Modasının Etkileri Bedenle Yüzleşme".Ethos : Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar . 9 - 1, (Ocak, 2016): 106-122

ŞAHİN, Yüksel.Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan Bir Grup Kaftanın Dikiş Kalıpları ve Anadolu Giysileriyle Benzerlikleri. Folklor Edebiyat Dergisi. Sayı 37, Baş – kent Matbaası. Ankara. 2004:197- 233

TEZCAN, Hülya, **Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri**, Mas Matbaacılık A.Ş, İstanbul, 2006.

TEZCAN, Hülya. "Saray Kıyafetlerinin Hazırlanma Süreci ve Halk Giyiminde Sarayın Rolü". XVI. Türk Tarih Kongresi, 2010: 545-551.

TEZCAN, Hülya. "Modanın Tarihi Dokümanları". Akdeniz Sanat Hakemli Dergi 4 - 7. 2012.

TURANİ, A. 1993, Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.

TÜRÜT, Seda. XVI.-XVII. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Saray Kadın Kıyafetleri ile Halk kadın Kıyafetlerinin Karşılaştırılması. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. 2011

TEZ, Z., **2008 Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi**, İstanbul, Doruk Yayıncılık.

TÜRKOĞLU, Sabahattin, **Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam**, İstanbul, Net Turistik Yayınları A.Ş. 2012.

ÜNAL, N., (2019) . Yavuz Sultan Selim Devri (1517). TİEM (Türk İslam Eserleri Müzesi) İstanbul.

ÜNVER, A. Süheyl, **Geçmiş Yüzyıllarda Kıyafet Resimlerimiz**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.

YAMAZAKİ, M. (2009). Japon Kültürü, Japonlar ve Bireycilik. (Çeviren: O. Baykara). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. 110-116.

YAVUZ, Hilmi, **Modernleşme, Oryantalizm ve İslam**, Boyut Kitapları, İstanbul,1998.

YERASİMOS, Marianna., ÖZDAMAR, Ali, 16. Yüzyıl Batı Kostüm Kitaplarında Türk ve Doğu Figürleri, TTOK Belleteni, Sayı 74, 1986, 20-23.

CASALE, GIANCARLO, The Ottoman Age of Exploration, 2009 (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

İnternet Kaynakları

Candan, Çiğdem, **Rokoko Stili** (<http://bloggermaisiyah.blogspot.com/>),

Erişim Tarihi: 12.04.2022.

Çin'in Tarihi. Wikipedi Özgür Ansiklopedi / Web sayfası Erişim Tarihi : 22.04.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_tarihi

Fatih Sultan Mehmet Portresi ile İtalyan Ressam Gentile Bellini,

(<https://www.wannart.com/fatih-sultan-mehmet-portresi-ile-italyan-ressam-gentile-bellini/>), Erişim Tarihi: 18.04.2022

Güngör Zeynep, **Stil ve Kostüm Tarihi-Barok/Rokoko,**

(<https://prezi.com/vl8qiqzoraze/stl-ve-kostum-tarihi-barokrokoko/>), Erişim

Tarihi: 13. 04. 2022

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117784> (07/02/2022).

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1793794>, (Erişim Tarihi: 24/02/2022)

<https://midemuhendisi.blog/kurut-nedir/> The Ottoman Age of Exploration, 2009 (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

<https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html> (Erişim Tarihi: 12/02/2022)

<https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html>

https://sv.m.wikipedia.org/wiki/Claes_R%C3%A5lamb <https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html> (Erişim Tarihi: 13/02/2022)

<https://tekstilbilgi.net/osmanli-gundelik-hayatta-kadin-giysisi.html>

<https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1538219186.pdf> (Erişim Tarihi: 13/02/2022)

<https://tr.pinterest.com/pin/367324913329898392/> (Erişim Tarihi: 16/01/2022).
<https://www.amazon.com/Womens-Traditional-Chinese-Hanfu-Costume/dp/B08FRDH9L9> <https://www.amazon.com.tr/tutuş-geleneksel-Tangzhuang-Kurzaermlię-pamuk/dp/B079MGWGZM> (Erişim Tarihi: 24/02/2022)
<https://www.biyografya.com/biyografi/5088> <https://www.istiridyeinci.com.tr/tarihte-inci/> <https://historyanswers.com/did-henry-viii-have-a-son/> (Erişim Tarihi: 21/02/2022)
<https://www.giyimvemoda.com/moda-sozlugu/kimono-nedir/293> (Erişim Tarihi: 24/02/2022)
<https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1435668930.pdf> (Erişim Tarihi: 12/02/2022).
<https://www.pinterest.jp/pin/486248091008666187/> (Erişim Tarihi: 24/02/2022)

